ROZDZIAŁ I.

Władcy Czech

1.
PRZEMYŚLIDZI
13

2.
HABSBURGOWIE I MEINHARDYNI
121

3.
LUKSEMBURGOWIE
133

CZĘŚĆ I.
Przemyślidzi

BORZYWOJ I 15
SPITYGNIEW I 18
WRATYSŁAW I 20
WACŁAW I ŚWIĘTY 23
BOLESŁAW I SROGI 25
BOLESŁAW II POBOŻNY 28
BOLESŁAW III RUDY 31
WŁADYWOJ 33
JAROMIR 35
OLDRZYCH (UDALRYK) 37
BRZETYSŁAW I 39
SPITYGNIEW II 45
WRATYSŁAW II 47
KONRAD I 51
BRZETYSŁAW II 57
BORZYWOJ II 59
ŚWIATOPEŁK (ŚWIĘTOPEŁK) 62
WŁADYSŁAW I 64
SOBIESŁAW I UDALRYK 71
WŁADYSŁAW II 76
BIEDRZYCH (FRYDERYK) 80
SOBIESŁAW II 83
KONRAD II OTTO 86

WACŁAW II 89
HENRYK BRZETYSŁAW 91
WŁADYSŁAW III HENRYK 93

* * *

PRZEMYSŁ OTTOKAR I 95
WACŁAW I 101
PRZEMYSŁ OTTOKAR II 106
WACŁAW II 112
WACŁAW III 117

Borzywoj I

KSIĄŻĘ CZESKI
OK. 870–OK. 890

Rodzina:

Kroniki *Gesta Francorum* i *Annales Fuldenses* podają, iż w 872 nad Wełtawą wojska niemieckie pokonały pięciu czeskich książąt: Światosława (*Zuentislan, Zventisla*), Witysława (*Witislan, Wittislavi*), Hermana (*Heriman*), Spytymira (*Spoitimar, Spoitamor*) i Mojsława (*Moyslan*). Na marginesie tego zapisu pojawia się imię kolejnego księcia – *Goriwei*, zwykle odczytywane *Boriwei* czyli Borzywoj (Borzywój); nie wiadomo jednak czy ów książę jest tożsamy z bohaterem niniejszego biogramu i czy brał on udział we wspomnianej bitwie. Z kolei wedle Kosmasa *(Chronica Boëmorum)* dynastia książąt czeskich wzięła swój początek od legendarnej *księżniczki Libuszy*, najmłodszej spośród trzech córek księcia Kroka – następcy Czecha – która poślubiła oracza imieniem *Przemysł*. Po Przemyśle Oraczu i Libuszy w państwie czeskim mieli panować *Niezamysł, Mnata, Wojen, Unisław, Krzesomysł, Neklan* i wreszcie *Gościwit*, domniemany ojciec Borzywoja I, pierwszego historycznego władcy Czech.

*

Urodził się w 852 lub 853. Rządy objął przypuszczalnie ok. 870, jednocząc pozostające pod zwierzchnictwem frankońskim plemiona czeskie. Zapewne w 884 na terenie państwa wielkomorawskiego przyjął chrzest z rąk biskupa Metodego (według *Kroniki Czechów* Kosmasa miało to miejsce w 894, jednak Metody zmarł w 885). Pod koniec IX w. wzniósł kościół NMP i zaczątki zamku praskiego na wzgórzu Żiżi (*Žiži)* nad lewym brzegiem Wełtawy, gdzie w XIV w. powstała dzielnica Pragi zwana Hradczanami (od czeskiego słowa *hrad* – zamek). Zmarł między 888 a 893 (być może w 891) lub ok. 894 (ewentualnie ok. 900). Nowsze badania pod-

ważają tożsamość szczątków z praskiej katedry św. Wita, uważanych dotąd za kości księcia.

Poślubiona ok. 874–75:

LUDMIŁA SŁAWIBORÓWNA, ŚW. LUDMIŁA

Jej ojcem był Sławibor, książę pszowski lub milczański. Urodziła się ok. 860. Być może w 884 została ochrzczona wraz z mężem. Po śmierci synów opuściła Pragę i osiadła w Budeču, a następnie w zamku Tetin, gdzie została zamordowana 16 września 921 podczas rebelii pogańskiej, zapewne z rozkazu swojej synowej Drahomiry. Spoczęła w kościele Archanioła Michała w Tetinie, skąd w 925 Wacław I przeniósł jej prochy do bazyliki św. Jerzego przy zamku książęcym w Pradze. Otoczona wkrótce po śmierci powszechnym kultem, a niebawem także kanonizowana, jest św. Ludmiła patronką Czech.

Synowie Borzywoja I i Ludmiły (1–2):

1 SPITYGNIEW I | s. 18

2 WRATYSŁAW I | s. 20

Spitygniew I

KSIĄŻĘ CZESKI
OK. 895–915

Ojciec: Borzywoj I | s. 15
Matka: św. Ludmiła | s. 16
Brat: Wratysław I

*

Urodził się ok. 875, zapewne w rezydencji w Lewym Hradcu pod Pragą. W chwili śmierci ojca był nieletni, więc początkowo władzę w państwie czeskim sprawował książę wielkomorawski Światopełk Wielki. Usamodzielnienie Spitygniewa i przejęcie przez niego władzy w Czechach nastąpiło ok. 894 lub 900. W 895 uznał zwierzchność cesarza i złożył mu hołd lenny. Zmarł w 915 (wedle starszych opracowań dziesięć lat wcześniej) i spoczął w kościele NMP przy zamku książęcym w Pradze.

W przypisywanym Spitygniewowi I grobowcu w kościele NMP w Pradze odkryto obok kości księcia szczątki kobiety, która według domniemywań badaczy mogła być jego żoną. Zmarła ona zapewne kilka lat po domniemanym mężu, być może ok. 918.

Wratysław I

KSIĄŻĘ CZESKI
915–921

Ojciec: Borzywoj I | s. 15
Matka: św. Ludmiła | s. 16
Brat: Spitygniew I

*

Urodził się w 888. Władzę w państwie czeskim objął po bezpotomnej śmierci starszego brata – jak się obecnie przypuszcza miało to miejsce w 915, natomiast starsze opracowania datują to wydarzenie na 905. Poległ 13 lutego 921 podczas najazdu Węgrów na Czechy i spoczął w bazylice św. Jerzego przy zamku praskim.

Małżonka Wratysława I:

Poślubiona prawdopodobnie w 906:

Drahomira ze Stodor

Wywodziła się z grodu Stodor, z arystokracji plemiennej Słowian Połabskich. Urodziła się ok. 890 (być może w 877?). Była poganką, ochrzczoną najprawdopodobniej dopiero po ślubie z Wratysławem. Po śmierci męża i zamordowaniu teściowej (921) przejęła w imieniu starszego syna władzę w Czechach jako regentka, już jednak w 924 lub 925 Wacław I odsunął matkę od rządów, po czym opuściła ona na zawsze Pragę. Zmarła na wygnaniu po 935.

Dzieci Wratysława I i Drahomiry ze Stodor (1–5):

1 Wacław I Święty | s. 23
2 Bolesław I Srogi | s. 25
3 Spitygniew. Zmarł młodo.
4 ? Przybysława. Wyszła za mąż przed 938. Nic więcej o niej nie wiadomo.
5 Co najmniej dwie córki. Według niektórych historyków czeskich jedna z nich mogła być tożsama ze Strzeżysławą, żoną

Sławnika, pana na Libicach (zm. 18.06.981), syna Voka z rodu Sławnikowiców; wedle innych badaczy (J. Žemlicka) Strzeżysława nie była córką, lecz wnuczką Wratysława I, córką Bolesława I Srogiego. Strzeżysława oraz Sławnik dochowali się sześciu znanych źródłom synów; najmłodszym był Wojciech (Adalbert), biskup praski, święty, patron Czech, Polski i Węgier (ur. ok. 956, zamordowany 997). Po śmierci Strzeżysławy w 987 Sławnik ożenił się raz jeszcze i miał z tego związku kolejnego syna Radzima (Gaudentego), późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego.

Wacław I Święty

KSIĄŻĘ CZESKI
921–935

Ojciec: Wratysław I | s. 20
Matka: Drahomira ze Stodor | s. 21
Rodzeństwo: biogr. Wratysława I

*

Urodził się po 905 (ok. 907–08, może w 911) lub też ok. 903. Po śmierci ojca (921) objął władzę w państwie czeskim, pozostając początkowo (do 924 lub 925) pod opieką matki. Podczas najazdu Henryka I Ptasznika na Czechy w 929 uznał jego zwierzchnictwo i złożył niemieckiemu władcy hołd lenny. Został zamordowany z rozkazu brata Bolesława 28 września 935 (dawniejsze opracowania podawały rok 929, obecnie jednak większość badaczy skłania się ku późniejszej dacie) w grodzie w Stará Boleslav (niem. Alt-Bünzlau, obecnie Brandýs nad Łabą-Stará Boleslav) pod Pragą i spoczął w kościele śś. Kosmy i Damiana tamże. Jego szczątki zostały przez Bolesława I przeniesione do nowozbudowanej rotundy (później bazyliki, a od 1344 katedry) św. Wita przy zamku praskim. Wkrótce po śmierci został otoczony powszechnym kultem. Kanonizowany w XVIII w. jako św. Wacław Męczennik, jest patronem Pragi i Czech

Przypuszcza się, że książę posiadał małżonkę, jednak albo mariaż ten pozostał bezdzietny, albo pochodziły z niego jedynie córki lub młodo zmarli synowie. Znany z legend Zbrasław – o ile istniał – był zapewne książęcym synem z nieprawego łoża.

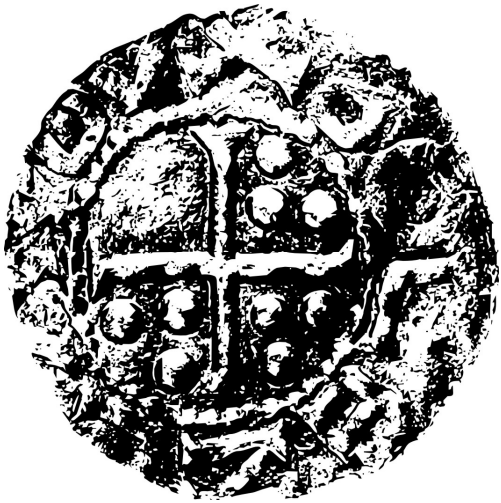

Bolesław I Srogi

KSIĄŻĘ CZESKI
935–972 (967)

Ojciec: WRATYSŁAW I | s. 20
Matka: DRAHOMIRA ZE STODOR | s. 21
Rodzeństwo: BIOGR. WRATYSŁAWA I

*

Zwany także OKRUTNYM, urodził się w latach 904–10, zapewne ok. 910. Po dojściu do lat sprawnych ok. 922 otrzymał własną dzielnicę – księstwo pszowskie – gdzie wzniósł gród Stará Boleslav (niem. Alt-Bünzlau, obecnie Brandýs nad Łabą-Stará Boleslav). Tam też 28 września 935 (929?) na jego rozkaz zamordowano księcia Wacława I, po którym objął władzę w państwie czeskim. Zmarł 15 lipca 967 lub 972 (obecnie większość badaczy uznaje za bardziej wiarygodną późniejszą datę). Miejsce jego pochówku nie jest znane, przyjmuje się jednak, że mógł spocząć w bazylice św. Jerzego przy zamku praskim lub też w pobliskiej rotundzie (późniejszej bazylice, następnie katedrze) św. Wita.

Małżonka Bolesława I:

Poślubiona zapewne ok. 922–27:

NIEZNANA

Dawniejsze opracowania zwały ją BIAGOTĄ, jednak imię to jest zapewne skutkiem błędnego odczytania napisu z denarów, przypisywanych Bolesławowi I (obecnie sądzi się, że pochodzą one z późniejszego okresu). Być może spoczęła w rotundzie św. Wita.

Dzieci Bolesława I i jego żony (1–7):

1 ? SYN. Kronika Widkuinda podaje, że w 950 przeciwko cesarzowi Ottonowi I wystąpił książę Bolesław I, mając u boku syna. Z przyczyn chronologicznych większość czeskich badaczy uważa, iż był to starszy brat przyszłego Bolesława II. Urodzo-

ny w latach 30. X w., musiał umrzeć zapewne jeszcze za życia ojca; być może poległ podczas bitwy z Węgrami na Lechowym Polu 10 sierpnia 955.

2 Bolesław II Pobożny | s. 28

3 Strachkwas lub Strahkwas. Urodził nocą z 27 na 28 września 935 (929?). Od dzieciństwa przeznaczony do życia zakonnego (celem odpokutowania zbrodni bratobójstwa dokonanej przez ojca), został przez Bolesława I wysłany do Ratyzbony (Regensburga) i w tamtejszym klasztorze św. Emerama przyjął śluby pod imieniem Chrystiana. W 996 otrzymał nominację na biskupa praskiego, zmarł jednak na krótko przed konsekracją jeszcze w tym samym roku w Pradze.

4 Mlada. Na świat przyszła po 935. Mniszka od wczesnej młodości, w 965 wyjechała do Rzymu, gdzie uzyskała od Jana XIII pozwolenie na założenie w ojczyźnie opactwa benedyktyńskiego; papież nadał jej także zakonne imię Marii. Po powrocie do Czech w 967 ufundowała benedyktynkom klasztor pw. św. Jerzego przy zamku książęcym w Pradze, którego została pierwszą przełożoną Zmarła 9 kwietnia 994 w swoim klasztorze, gdzie najprawdopodobniej również spoczęła.

5 Dobrawa. Urodziła się zapewne ok. 940–45. Jej mężem został w 965 (lub 963) Mieszko I, książę polański (polski) od ok. 960 (ur. zapewne ok. 935, zm. 25.05.992), syn Siemomysła, księcia polańskiego, wnuk Lestka (może ożenionego z córką księcia wielkomorawskiego Światopełka I Wielkiego) i prawnuk Siemowita, uznawany powszechnie protoplastą dynastii piastowskiej. Dochowali się dwojga dzieci. Dobrawa zmarła w 977. Jak dotąd nie odkryto miejsca jej pochówku, przypuszcza się jednak, że jest to katedra poznańska lub gnieźnieńska. Po jej śmierci Mieszko pojął za żonę (między 978 a 980) Odę, córkę margrabiego miśnieńskiego Dytryka, z którą dochował się dalszych potomków.

6 ? Strzeżysława. Czeski historyk J. Žemlicka wywodzi matkę św. Wojciecha z rodu Przemyślidów, jednak czyni z niej córkę Bolesława I, a nie jego ojca (zob. biogr. Wratysława I).

7 ? Władywoj | s. 34

Bolesław II Pobożny

KSIĄŻĘ CZESKI
972 (967)–999

Ojciec: Bolesław I Srogi | s. 25
Matka: nieznana | s. 26
Rodzeństwo: biogr. Bolesława I

*

Urodził się ok. 927–28 (przed 935). Przydomek zawdzięcza *Kronice Czechów* Kosmasa, który pragnął przeciwstawić Bolesława II jego ojcu. Rządy w księstwie czeskim objął po śmierci Bolesława Srogiego latem 972 (lub w 967). W 975 doprowadził do utworzenia biskupstwa praskiego, jednak podległego nie bezpośrednio papieżowi, lecz arcybiskupowi mogunckiemu. Zmarł 7 lutego 999 i został pochowany w bazylice św. Jerzego przy zamku praskim.

Małżonki Bolesława II:

1. (data zaślubin nieznana):

NIEZNANA

Przypuszcza się, że Bolesław II był żonaty przed zawarciem małżeństwa z Emmą. Istnieje wiele niepopartych źródłowo hipotez, próbujących wyjaśnić kwestię pochodzenia pierwszej żony księcia; wedle jednej z popularniejszych była ona córką Edwarda Starszego, króla Wessexu (zm. 924).

2. Poślubiona w latach 973–85:

Emma (Hemma)

Zapewne pochodziła ona z możnowładczego rodu z obszaru Rzeszy Niemieckiej, być może spokrewnionego z bawarskim domem książęcym; niektórzy badacze czynią Emmę córką (lub krewną) króla burgundzkiego Konrada Spokojnego lecz brak na to dowodów źródłowych. Według J.A. Sobiesiak należy także odrzucić dość popularną hipotezę, jakoby żona Bolesława II była tożsama

z córką Lotara II, króla Włoch, wdową po królu zachodniofrankijskim (francuskim) Lotarze (zm. 986). Po śmierci męża w 999 zbiegła wraz z synami na dwór księcia bawarskiego (późniejszego cesarza Henryka II). Jej dalsze dzieje nie są znane.

Dzieci Bolesława II:

Synowie z pierwszego małżeństwa (1–2):

1 Wacław. Zmarł w dzieciństwie i spoczął w jednym z praskich kościołów.

2 Bolesław III Rudy | s. 31

Dzieci z drugiego małżeństwa (1–3):

1 Jaromir | s. 35

2 Oldrzych (Udalryk) | s. 37

3 ? Luta. Wzmiankowana ok. 1026. Jej przynależność do potomstwa Bolesława II nie została potwierdzona źródłowo, nie wiadomo także, która z żon księcia mogła być jej matką. Umownie umieszcza się ją na ostatnim miejscu wśród jego dzieci

Bolesław III Rudy

KSIĄŻĘ CZESKI
999–1002, 1003

Ojciec: Bolesław II Pobożny | s. 28
Matka: nieznana pierwsza żona księcia | s. 29
Rodzeństwo: biogr. Bolesława II

*

Urodził się zapewne ok. 965, jednak nie później niż w 970. Po śmierci ojca 7 lutego 999 wstąpił na czeski tron. Wkrótce po objęciu rządów nakazał zamordować młodszych braci przyrodnich, którzy jednak zbiegli za granicę. W maju 1002 utracił mitrę, najpierw na rzecz kuzyna Władywoja, a później młodszego brata Jaromira. Władzę odzyskał z polską pomocą w 1003, jednak nieco później w tym samym roku został zdetronizowany i uwięziony przez Bolesława Chrobrego, który nakazał jego oślepienie. Resztę życia spędził w polskim więzieniu, gdzie zmarł w 1037.

Małżonka Bolesława III:

nieznana szlachcianka (Przedsława Kijowska?)

Wedle *Europäische Stammtafeln* żoną Bolesława była księżniczka ruska Przedsława, którą badacz genealogii Rurykowiczów, Nicolai de Baumgarten, utożsamia z córką Włodzimierza Wielkiego. Jeśli hipoteza ta odpowiada prawdzie, do zawarcia małżeństwa doszło albo w latach 999–1002 albo też, co mniej prawdopodobne, po 1018 w Polsce, gdzie przebywali wówczas zdetronizowany czeski książę i uprowadzona przez Chrobrego Przedsława.

Domniemane dziecko Bolesława III:

? Córka. Według starszych opracowań była żoną nieznanego przedstawiciela możnego rodu Wrszowców (zm. 1003). Jeśli było tak w istocie, wówczas należałoby przesunąć datę zawarcia małżeństwa Bolesława III na lata 985–90, a także wykluczyć Przedsławę Kijowską jako jego żonę.

Władywoj

KSIĄŻĘ CZESKI
1002–1003

Przypuszczalny ojciec: Bolesław I | s. 25

*

W czeskiej historiografii przyjęła się hipoteza, jakoby był on synem księżniczki czeskiej Dobrawy, córki Bolesława I Srogiego, oraz Mieszka I, a zatem Piastem, rodzonym młodszym bratem Bolesława Chrobrego – ów pogląd obalił jednak na początku ubiegłego wieku Oswald Balzer. Według Gerarda Labudy Władywoj wywodził się z nieznanej, bocznej linii Przemyślidów, inna jeszcze teoria czyni go najmłodszym synem Bolesława Srogiego, urodzonym w latach 70. X w., niewykluczone też, że w ogóle nie był spokrewniony z panującą w Czechach dynastią. Rządy objął po wygnaniu Bolesława III Rudego w maju 1002, a zmarł między styczniem a marcem 1003. Tron czeski objął po jego śmierci przyrodni brat Bolesława Rudego, Jaromir.

Jaromir

KSIĄŻĘ CZESKI
1003, 1004–1012, 1033

Ojciec: Bolesław II Pobożny | s. 28
Matka: Emma | s. 29
Rodzeństwo: biogr. Bolesława II

*

Urodził się przypuszczalnie ok. 975. W 999 Bolesław III nakazal pojmać i zamordować młodszych przyrodnich braci, zostali jednak wywiezieni z przez matkę na dwór bawarski. Po śmierci księcia Władywoja (1003) Jaromir powrócił do kraju i zasiadł na praskim tronie. W tym samym roku został jednak wygnany przez Bolesława Chrobrego, który przywrócił na tron Bolesława III, a następnie sam przejął rządy; obalony Jaromir uszedł do Niemiec. 7 września 1004 z pomocą króla Henryka II zmusił do odwrotu wojska polskie i odzyskał władzę w Czechach. 12 kwietnia 1012 po raz kolejny utracił tron, tym razem na rzecz młodszego brata Oldrzycha, po czym zbiegł na dwór polski, a później do Niemiec, gdzie był przetrzymywany przez ponad 20 lat. W 1033 z inspiracji cesarza osadzono go na czeskim tronie u boku Oldrzycha, lecz niebawem młodszy brat strącił go z tronu, nakazał oślepić i wykastrować (według części opracowań do kastracji doszło jeszcze w 999 z polecenia Bolesława III lub ok. 1012 w Polsce). Po śmierci Oldrzycha okaleczony Jaromir nie zgłaszał pretensji do mitry książęcej. Został zamordowany 4 listopada 1035 (być może miało to miejsce w latach 1038–39), przypuszczalnie za sprawą możnego rodu Wrszowców. Spoczął w praskiej bazylice św. Jerzego.

Oldrzych (Udalryk)

KSIĄŻĘ CZESKI
1012–1033, 1033–1034

Ojciec: Bolesław II Pobożny | s. 28
Matka: Emma | s. 29
Rodzeństwo: biogr. Bolesława II

*

Urodził się zapewne ok. 975. Imię księcia jest czeską odmianą germańskiego imienia Udalryk (Ulryk). Po objęciu władzy przez Bolesława III (999) wspólnie z matką i starszym bratem zmuszony był uciekać z kraju. Tron czeski objął po wygnaniu Jaromira w kwietniu 1012. W 1031 lub 1033 opanował Morawy, należące przedtem do jego syna Brzetysława. W 1033 wskutek interwencji cesarza utracił na rzecz Jaromira czeski tron, lecz jeszcze w tym samym roku został na nim ponownie osadzony, pod warunkiem podzielnia się władzą ze starszym bratem; wkrótce jednak nakazał Jaromira oślepić i wykastrować. Zmarł nagle 9 listopada 1034 w Pradze i został pochowany w praskiej bazylice św. Jerzego.

Małżonka Oldrzycha:

NIEZNANA

Jej filiacja nie jest znana. Wspomina o niej jedynie *Kronika Czechów* Kosmasa. Małżeństwo to pozostało bezdzietne lub dzieci z niego narodzone pomarły w młodości.

Synowie pozamałżeńscy Oldrzycha (1–2):

1 Brzetysław I | s. 39

2 ? Wratysław. Był kanonikiem w Pradze, zmarł po 1055.

Brzetysław I

KSIĄŻĘ CZESKI
1034–1055

Ojciec: OLDRZYCH (UDALRYK) | s. 37
Matka: NIEZNANA | s. 38
Brat: BIOGR. OLDRZYCHA

*

Na świat przyszedł w (ok.) 1002, w 1005 lub (co jednak mniej prawdopodobnie) ok. 1012. W 1025, wykorzystując wewnętrzne osłabienie państwa polskiego po wstąpieniu na tron Mieszka II, zajął Morawy (należące do Polski od najazdu Chrobrego w 1003), które jednak w 1031 (1033) utracił na rzecz ojca. Po śmierci księcia Oldrzycha 9 listopada 1034 objął władzę w Czechach i na Morawach. W 1038 dokonał najazdu na Polskę, zdobył Gniezno i przejściowo zajął Małopolskę oraz Śląsk. Zmarł 10 stycznia 1055 na zamku w Chrudim koło Pardubic i został pochowany w rotundzie (późniejszej bazylice) św. Wita w Pradze.

Małżonka Brzetysława I:

Poślubiona po 1021 (być może w 1029 lub 1031) w Ołomuńcu:

JUDYTA ZE SCHWEINFURTU

Była ona córką Henryka, hrabiego (margrabiego) Schweinfurtu z bocznej linii rodu Luitpoldyngów, i jego żony Gerbergi, córki albo Heriberta I z Gleibergu, hrabiego w Kinziggau, albo Ottona z Hennebergu, hrabiego Grabfeld). Urodziła się ona zapewne ok. 1010–15 (ok. 1000 lub 990?) i początkowo przebywała w klasztorze w Schweinfurcie (sposobiąc się być może do przyjęcia ślubów), skąd uprowadził ją książę czeski. Po śmierci męża została wygnana przez najstarszego syna. *Kronika Czechów* podaje, że poślubiła później KRÓLA WĘGIER PIOTRA ORSEOLO (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.). Zmarła 2 sierpnia 1058. W 1061 lub któtko potem jej prochy sprowadzono do Pragi i złożono bazylice św. Wita.

Dzieci Brzetysława I i Judyty ze Schweinfurtu (1–6):

1 SPITYGNIEW II | s. 45

2 WRATYSŁAW II | s. 47

3 KONRAD I | s. 51

4 JAROMIR. Urodził się prawdopodobnie między 1036 a 1038. W młodości został wysłany na nauki do Niemiec. Po śmierci Spitygniewa II w 1061 powrócił do ojczyzny w nadziei na otrzymanie dzielnicy, a w 1063 z poparciem młodszych braci ubiegał się o tron biskupa Pragi, lecz wobec odmowy Wratysława II wyjechał do Polski. W 1067 pojawił się w Czechach i ponowił żądanie nadania biskupstwa praskiego, na co Wratysław, pod naciskiem możnych, tym razem musiał przystać. 30 czerwca 1068 uzyskał z rąk króla rzymsko-niemieckiego Henryka IV inwestyturę na stolec biskupi, a 6 lipca tego roku przyjął święcenia. Wskutek sporu z papieżem w latach 1073–74 przejściowo utracił mitrę. 11 czerwca 1077 został z nominacji Henryka IV archikanclerzem Rzeszy – wówczas przyjął imię GEBHARDA; urząd złożył w lipcu 1084. Zmarł podczas podróży do Rzymu 26 czerwca 1090 w węgierskim Ostrzyhomiu (Esztergom).

5 OTTO (OTA) I zwany PIĘKNYM. Urodził się zapewne ok. 1045. Po śmierci ojca (1055) wspólnie ze starszym bratem Konradem otrzymał południowe Morawy i odtąd rezydował w Brnie, jednak już w 1056 obaj bracia musieli na rozkaz Spitygniewa II porzucić swoje dzielnice i przenieść się na dwór książęcy Pradze. Po wstąpieniu na tron Wratysława II (28.01.1061) objął z nadania brata księstwo ołomunieckie w północnych Morawach. Zmarł 9 lipca 1086 (być może 1087) zapewne w Ołomuńcu i został pochowany w ufundowanym wraz z żoną klasztorze benedyktyńskim Hradisko tamże.

Jego żoną została przed 1073:

EUFEMIA (WĘGIERSKA), zapewne córka Andrzeja I (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.), urodzona między 1046 a 1053. Po ślubie przyjęła imię LUDMIŁA. W 1091–92 zdołała odzyskać kontrolę nad utraconym wcześniej na rzecz króla Wratysława II Ołomuńcem, który w 1095 przekazała synom. Zmarła 2 kwietnia 1111 i spoczęła u boku małżonka.

Dzieci Ottona I i Eufemii (A–C):

LINIA MORAWSKA NA OŁOMUŃCU

A ŚWIATOPEŁK (ŚWIĘTOPEŁK) | s. 62

B OTTO (OTA, OTIK) II CZARNY. Po śmierci Ottona I w 1086 lub 1087 Ołomuniec zajął Wratysław II i nadał gród swojemu synowi Bolesławowi, zaś wdowa i synowie zmarłego uciekli do Brna na dwór księcia Konrada. W latach 1091–92 księżna Eufemia odzyskała władzę nad Ołomuńcem i w 1095 przekazała go synom we wspólne władanie. Po śmierci starszego brata (1109) Otto otrzymał od króla rzymsko-niemieckiego inwestyturę na Czechy, nie zdołał jednak odebrać mitry Władysławowi I i został przez niego uwięziony (1110). Pogodzony z kuzynem, odzyskał wolność w 1113, po czym na powrót zasiadł w dzielnicy ołomunieckiej. W 1123 Władysław I desygnował go swoim następcą i nadał księstwo brneńskie w południowych Morawach, lecz na krótko przed śmiercią w 1125 zmienił testament i wyznaczył sukcesorem czeskiej mitry własnego brata Sobiesława I Udalryka, któremu przekazał także Brno. W odpowiedzi Otto II wyjechał do Niemiec upomnieć się o swoje prawa u władcy Rzeszy. Poległ 18 stycznia 1126 koło grodu Chlumec, walcząc u boku króla Lotara III z wojskami Sobiesława Udalryka.

Małżonka Ottona II, poślubiona po 1113 (w 1114):

ZOFIA Z BERGU, córka Henryka I (Starszego), hrabiego Bergu, oraz jego żony Adelajdy z Mochental (zapewne córki Dypolda (Teobalda) III, hrabiego Cham); jej siostrą była Rycheza (Ryksa), małżonka Władysława I. Po śmierci męża w 1126 wyjechała do Niemiec i wstąpiła do klasztoru benedyktynek w Zwiefalten, gdzie zmarła dnia 31 maja zapewne w 1126 i gdzie zapewne także spoczęła.

Dzieci Ottona II i Zofii (I–IV):

I EUFEMIA. Urodziła się w 1115. Wedle ustaleń Dariusza Dąbrowskiego nie jest ona raczej tożsama z żoną KSIĘCIA NOWOGRODZKIEGO I WOŁYŃSKIEGO ŚWIATOPEŁKA MŚCISŁAWOWICZA (ur. 1114–18, zm. 26.03 (04–05)–13.11.1154), syna Mścisława I Fiodora Haralda

Władymirowicza, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów. Istnieje jednak duże prawdopodobieństwo, że żona Światopełka wywodziła się z morawskiej linii Przemyślidów i była krewną (być może siostrą) Eufemii, lecz obecny stan badań uniemożliwia rozstrzygnięcie tej kwestii. O Eufemii nic więcej nie wiadomo.

II OTTO (OTA) III DETLEB. Urodził się między 1116 a 1122. Po śmierci ojca (1126) został wywieziony na Ruś, a Ołomuniec zajął Sobiesław I Udalryk, który przekazał swojemu synowi Władysławowi; po śmierci Sobiesława Udalryka w 1140. Otto Detleb powrócił do kraju i zdołał odzyskać ojcowiznę z rąk Władysława II. Zmarł 12 maja 1160 i spoczął w klasztorze benedyktyńskim Hradisko w Ołomuńcu.

Żona Ottona III Detleba, poślubiona zapewne ok. 1140:

DURANCJA. Mogła być córką Mścisława I Fiodora Haralda Władymirowicza, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, i jego drugiej żony Lubawy, na co jednak brak potwierdzenia w źródłach. Zmarła po 13 grudnia 1160 i spoczęła u boku męża.

Dzieci Ottona III Detleba i Durancji (a–h):

a SWATAWA. Zmarła młodo, przed 1160.

b WŁODZIMIERZ. Urodził się w 1145. Po objęciu czeskiego tronu przez Konrada II Ottona w 1189 został przez niego osadzony na Ołomuńcu, który utracił przejściowo w latach 1192–94 na rzecz Władysława III Henryka. Zmarł przed 11 grudnia 1200 i został pochowany w klasztorze Hradisko w Ołomuńcu.

Jego córką mogła być LUDMIŁA (zm. 20.10 po 1210), żona MIESZKA I PLĄTONOGIEGO, KSIĘCIA OPOLSKIEGO I KRAKOWSKIEGO, założyciela górnośląskiej linii dynastii Piastów; nic nie wiadomo o ewentualnej żonie Włodzimierza i matce Ludmiły. Wedle in-

nych hipotez żona Mieszka była córką Ottona III Detleba, a zatem siostrą Włodzimierza, względnie córką Konrada II, księcia znojemskiego (ZOB. BIOGR. KONRADA I), lub też córką Sobiesława I Udalryka (ZOB. W JEGO BIOGR.).

c BRZETYSŁAW. Wspólnie z bratem Włodzimierzem książę ołomuniecki (usunięci w latach 1192–94 przez Władysława III Henryka). Zmarł między 1194 a 1201 i został pochowany w nekropolii ołomunieckiej linii dynastii Przemyślidów – klasztorze Hradisko w Ołomuńcu.

Z nieznaną żoną dochował się on syna ZYGFRYDA (zm. 1227), kanonika w Ołomuńcu.

d MARIA. Wzmiankowana w 1198.

e DURANCJA. Wzmiankowana w 1198.

f EUFEMIA. Wzmiankowana w 1198.

g JADWIGA. Zmarła po 16 stycznia 1160.

h ? LUDMIŁA, żona MIESZKA I PLĄTONOGIEGO, KSIĘCIA OPOLSKIEGO I KRAKOWSKIEGO; alternatywnie córka Włodzimierza, księcia ołomunieckiego, syna Ottona III Detleba (SZCZEGÓŁY ZOB. S. 43).

III ŚWIATOPEŁK. Wzmiankowany w 1146.

IV ? CÓRKA lub CÓRKI. Nieznana z imienia córka Ottona II Czarnego mogła zostać żoną KSIĘCIA NOWOGRODZKIEGO ŚWIATOPEŁKA MŚCISŁAWOWICZA; w literaturze istnieje także pogląd, że do grona córek Ottona II należała małżonka księcia wołyńskiego i kijowskiego Jarosława Izjasławowicza, domniemana córka króla Czech Władysława II.

C BOHUSŁAWA (BOLESŁAWA). Wzmiankowana w 1078.

6 DYMUDIS. Wzmiankowany po 1055.

Spitygniew II

KSIĄŻĘ CZESKI
1055–1061

Ojciec: Brzetysław I | s. 39
Matka: Judyta ze Schweinfurtu | s. 40
Brat: biogr. Brzetysława I

*

Urodził się w 1031. W 1049 otrzymał od ojca Morawy, które w 1055 (1054) przekazał młodszym braciom. W 1055 wstąpił na tron czeski i uzykał inwestyturę od cesarza. W 1056 wygnał Wratysława z Ołomuńca, a Konrada i Ottona sprowadził na swój dwór, po czym ponownie zajął Morawy; ok. 1058 zwrócił Wratysławowi Ołomuniec. Zmarł 28 stycznia 1061 i spoczął w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita przy zamku książęcym w Pradze.

Małżonka Spitygniewa II:

Poślubiona zapewne ok. 1045–50:

Ida (Hidda) z Wettynów

Była ona córką Dytryka II, margrabiego Łużyc Dolnych z dynastii Wettynów, i jego żony Matyldy, córki Ekkeharda I, margrabiego Miśni. Urodziła się zapewne ok. 1031 (przed 1035). Po śmierci męża została wygnan z Czech przez Wratysława II i najpewniej powróciła do Niemiec. Zmarła po 1061.

Dzieci Spitygniewa II i Idy z Wettynów (1–2):

1 Światobór Fryderyk. Urodził się zapewne po 1050. Po śmierci ojca w 1061 został wraz z matką i siostrą wypędzony z Czech. Zdecydował się na karierę kościelną i w sierpniu 1084 (1085) uzyskał godność patriarchy Akwilei. Zginął 23 lutego 1086 podczas zamieszek na ulicach swojej patriarszej stolicy.

2 Córka. Jej imię nie jest znane. W 1061 została wraz z matką i bratem wygnana z Czech przez Wratysława II. Wyszła za możnego Wichmana z Celle. Jej dalsze losy nie są znane.

Wratysław II

KSIĄŻĘ CZESKI
OD 1061

KRÓL CZESKI
1085/86/87–1092 (1093)

Ojciec: Brzetysław I | s. 39
Matka: Judyta ze Schweinfurtu | s. 40
Brat: biogr. Brzetysława I

*

W niektórych opracowaniach pojawia się jako Wratysław I, z racji na zasadę odrębnej numeracji książąt i królów (która znalazła zastosowanie np. w przypadku czeskich władców o imieniu Wacław); jednak z uwagi na fakt, iż w historii Czech było jedynie dwóch panujących imieniem Wratysław, większość autorów pozostaje przy „książęcej" numeracji pierwszego czeskiego króla. Urodził się on po 1031 (ok. 1032 lub 1035). Po śmierci ojca (1055) otrzymał zgodnie z jego testamentem część Moraw z Ołomuńcem, jednak w 1056 został wygnany przez Spitygniewa II i zbiegł na Węgry. Ok. 1058 powrócił do kraju i wymusił na bracie zwrot księstwa. Po śmierci Spitygniewa (1061) objął tron czeski i jednocześnie przekazał Ołomuniec młodszemu bratu Ottonowi. Podczas synodu w Moguncji w 1085 uzyskał od cesarza tytuł królewski (dotyczący także Polski, co w późniejszym czasie dało Przemyślidom podstawy do ubiegania się o jej tron) i 15 czerwca 1085, 1086 lub 1087 został koronowany na zamku praskim przez arcybiskupa Trewiru Egilberta. Zmarł 14 stycznia 1092 lub 1093 wskutek upadku z konia podczas łowów i spoczął w ufundowanej wspólnie z trzecią żoną kolegiacie śś. Piotra i Pawła na Wyszehradzie.

Małżonki Wratysława II:

1. (rok zaślubin nieznany):

(Maria)

Jej filiacja nie jest znana. Po ucieczce Wratysława II na Węgry (1056) została przez Spitygniewa II osadzona pod strażą w gro-

dzie Lštění. Dzięki wstawiennictwu biskupa praskiego Sewera wkrótce odzyskała wolność, lecz w drodze do męża zmarła, rodząc martwe dziecko.

2. Poślubiona ok. 1056, zapewne w 1057:

ADELAJDA (ADLETA) WĘGIERSKA

Należała ona do grona dzieci króla Wegier Andrzeja I (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.). Urodziła się przypuszczalnie ok. 1040 (najpóźniej w 1042), zmarła zaś 27 stycznia 1062 i spoczęła w bazylice (obecna katedra) św. Wita w Pradze.

3. Poślubiona w 1062 (zapewne między listopadem a grudniem):

ŚWIĘTOSŁAWA (SWATAWA) PIASTÓWNA

Była ona córką Kazimierza I Odnowiciela, księcia Polski z dynastii Piastów, oraz jego żony Dobroniegi Marii, córki Włodzimierza I Wielkiego, wielkiego księcia kijowskiego; jej starszy brat Władysław I Herman pojął później za żonę Judytę, córkę Wratysława II oraz królewny węgierskiej (dalej). Urodziła się w latach 1046–48, a 5 czerwca 1085, 1086 lub 1087 na zamku praskim została ukoronowana wspólnie z Wratysławem przez arcybiskupa trewirskiego Egilberta. Zmarła 1 września 1126 i spoczęła w ufundowanej z mężem kolegiacie pw. śś. Piotra i Pawła na praskim Wyszehradzie.

Dzieci Wratysława II i Adelajdy Węgierskiej (1–4):

1 JUDYTA (STARSZA). Urodziła się ok. 1057–60, a ok. 1080 poślubiła WŁADYSŁAWA I HERMANA, KSIĘCIA POLSKI OD 1079 (ur. 1042–44, zm. 4.06.1102), syna Kazimierza I Odnowiciela, księcia polskiego z dynastii Piastów, i jego żony Dobroniegi Marii, córki Włodzimierza I Wielkiego, wielkiego księcia kijowskiego. Władysław I Herman był wcześniej żonaty (względnie był to jedynie konkubinat) z Polką niedynastycznego pochodzenia, z którą miał syna imieniem Zbigniew. Judyta dała mu kolejnego syna, Bolesława (przyszłego Bolesława III Krzywoustego), lecz osłabiona porodem zmarła nocą z 24 na 25 grudnia 1086. Została pochowana w katedrze płockiej. Po jej śmierci Herman ożenił się (1088) z jej imienniczką, córką cesarza Henryka III, wdową po KRÓLU WĘGIERSKIM SALOMONIE (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.), z którą miał córki.

2 Ludmiła. Data jej narodzin nie jest znana. Annalista Saxo oraz Kosmas umieszczają ją na drugim miejscu wśród dzieci Wratysława II i Adelajdy. Była mniszką w klasztorze św. Wacława w Pradze, zmarła po 1100.

3 Brzetysław II | s. 57

4 Wratysław. Zmarł 19 listopada 1061 (i spoczął w Pradze).

Dzieci Wratysława II i Świętosławy Piastówny (1–5):

1 Bolesław. Urodził się po 1062, zapewne ok. 1064. W 1086 (1087) ojciec ofiarował mu księstwo ołomunieckie, należące do zmarłego w tym roku Ottona I Pięknego, syna Brzetysława I. Zmarł bezżenny i bezpotomny 11 sierpnia 1091.

2 Borzywoj II | s. 59

3 Judyta (Młodsza). Urodziła się ok. 1070 (?), a ok. 1085 poślubiła Wiprechta II Starszego, hrabiego Grójca (Groitzsch) na Łużycach od ok. 1110, margrabiego Miśni i Łużyc od 1123 (ur. ok. 1050, zm. Pegau 22.05.1124), syna hrabiego Wiprechta I i jego żony Sigeny, dziedziczki Morungen i Gatersleben, córki Goswina Starszego, hrabiego Groß-Leinungen; źródłom znanych jest troje ich dzieci. Judyta zmarła 17 grudnia 1108, zaś owdowiały Wiprecht II ożenił się (1110) z Kunegundą, córką Ottona, hrabiego Weimaru i margrabiego Miśni, lecz małżeństwo ich pozostało bezdzietne.

4 Władysław I | s. 64

5 Sobiesław I Udalryk | s. 71

Konrad I

KSIĄŻĘ CZESKI
1092 (1093)

Ojciec: Brzetysław I | s. 39
Matka: Judyta ze Schweinfurtu | s. 40
Brat: biogr. Brzetysława I

*

Urodził się ok. 1035–37. Po śmierci ojca (1055) wraz z młodszym bratem Ottonem otrzymał we władanie południowe Morawy ze stolicą w Znojmie, lecz w 1056 Spitygniew II odebrał młodszym braciom dzielnice – Wratysława wygnał na Węgry, a Konrada i Ottona sprowadził na swój dwór do Pragi. Objąwszy w 1061 tron czeski Wratysław II nadał Konradowi południowe Morawy ze stolicą w Brnie, a w 1091 wyznaczył go swoim sukcesorem na tronie praskim. Zgodnie z tymi ustaleniami, po śmierci Wratysława II, która miała miejsce w styczniu 1092 lub 1093, Konrad I objął rządy w Czechach. Zmarł już 6 września 1093 w zamku praskim.

Małżonki Konrada I:

Poślubiona zapewne ok. 1054 (lub później):

Wirpirka (Hildburga?)

Jej filiacja nie jest znana. Mogła być córką Ulryka I, margrabiego Krainy i Istrii, oraz królewny węgierskiej Zofii (Rozdział II., część 1., biogr. Béli I), jednak hipoteza ta budzi zastrzeżenia ze względów chronologicznych, ponieważ dzieci margrabiego Ulryka I przyszły na świat najpewniej w latach 1065–70, a zatem żona Konrada musiałaby być o ok. 30 lat od niego młodsza (co jednak nie było niespotykane, zwłaszcza wśród rodów panujących). Wedle innej hipotezy żoną księcia Konrada była Hildburga, córka Siegharda VII (VIII), hrabiego Tenglingu w Chiemgau, i jego żony Filidy (z Diessen?), urodzona przed 1044 (śmierć Siegharda VII) – brak na to jednak poparcia źródłowego.

Synowie Konrada I i Wirpirki (1–2):

1 Oldrzych (Udalryk). Urodził się zapewne w latach 60. XI w. Kroniki wymieniają go na pierwszym miejscu wśród synów Konrada. Po śmierci ojca w 1092 lub 1093 został księciem morawskim na Brnie, zgłosił także roszczenia do czeskiego tronu, jednak w 1097 został schwytany i na rozkaz Brzetysława II osadzony w zamku kłodzkim. Uwolniony w 1101, z poparciem cesarza Henryka IV próbował bezskutecznie zdobyć czeską mitrę; ostatecznie powrócił do swojej brneńskiej dzielnicy. Po śmierci młodszego brata Lutolda (1112) został także księciem na Znojmie. Zmarł 27 marca 1113 i spoczął zapewne u boku Lutolda w klasztorze benedyktyńskim w Třebič (Trebitsch).

Żoną Oldrzycha została (data nieznana):

Nieznana szlachcianka; być może to ona, a nie jej teściowa Wirpirka, była córką Ulryka I, margrabiego Krainy i Istrii. Jeśli odpowiada to prawdzie, na świat przyszła najpewniej ok. 1070. Jej dalsze losy nie są znane.

Dzieci Oldrzycha (A–B):

A ? Nadzieja (Nadčia), wzmiankowana w 1096.

B Wratysław. Urodził się przed 1113. W 1125 uzyskał Brno, odebrane Ottonowi II z Ołomuńca (biogr. Brzetysława I), lecz w 1128 Sobiesław I Udalryk usunął go z tej dzielnicy. W 1130 między kuzynami doszło do ugody i Wratysław powrócił do Brna. Zmarł 16 sierpnia lub 21 września 1156.

Małżonka Wratysława, poślubiona w 1132:

Księżniczka ruska, być może była ona córką Wasylka Rościsławowicza, księcia trembowelskiego z dynastii Rurykowiczów. Nie zachowały się żadne daty.

Dzieci Wratysława (I–III):

I Spitygniew. Tradycyjnie uważany jest za syna księcia brneńskiego Wratysława, lecz poglądowi temu brak podstawy źródłowej; wedle jednej z nowszych hipotez Spitygniew i jego brat Światopełk byli dziećmi Światopełka, jednego z synów króla Czech Władysława II. W 1189 Konrad II Otto przekazał mu księstwo brneń-

skie we wspólne władanie z bratem, lecz w 1192 tron czeski objął Przemysł Ottokar I, który wypędził Spitygniewa i Światopełka; powrócili do swojej dzielnicy w 1194 za krótkiego panowania Henryka III Brzetysława. Po jego śmierci w 1197 Spitygniew pretendował do tronu praskiego, przegrał jednak z Ottokarem. Ten pozostawił z początku obu braci przy ich władztwie, lecz w 1198 nakazał pojmanie i oślepienie Spitygniewa, który zmarł w tym samym lub w następnym roku. Nie wiadomo, czy się ożenił i czy dochował się potomstwa.

II ŚWIATOPEŁK. Hipotetycznie mógł on być synem Światopełka, syna króla Władysława II. W latach 1189–92 i od 1194 wraz z bratem Spitygniewem władał w księstwie brneńskim; w 1198 Przemysł Ottokar I pozbawił ich dzielnicy. Światopełk zmarł przed 5 czerwca 1201, zapewne bezżennie i bezpotomnie.

III AGNIESZKA. Zmarła przed 1197.

2 LUTOLD (LITOLD, LUPOLD). Jego imię jest czeską odmianą niemieckiego imienia Luitpold (Leopold). Urodził się on zapewne w latach 60. XI w.; kroniki wymieniają go jako drugiego w kolejności syna Konrada. Po śmierci ojca w 1092 lub 1093 otrzymał część południowych Moraw ze stolicą w Znojmie. W 1097 został wyzuty z władztwa przez Brzetysława II. W 1101 towarzyszył swemu bratu Oldrzychowi (Udalrykowi) w wyprawie na Czechy; ostatecznie bracia Pragi nie zdobyli, powrócili jednak do swoich wcześniejszych dzielnic. Lutold zmarł 15 marca 1112 i został pochowany w ufundowanym wspólnie z Oldrzychem klasztorze benedyktyńskim w Třebič (Trebitsch).

Żoną Lutolda została (data nieznana):

IDA (UDA, UTA). Była córką Luitpolda (Leopolda) II Pięknego, margrabiego Austrii z dynastii Babenbergów, i jego żony Idy (Ity), być może pochodzącej z rodu hrabiów Formbach; jej siostra (prawdopodobnie młodsza) imieniem Gerberga została w 1100 żoną księcia czeskiego Borzywoja II. Nie zachowały się żadne daty z jej życia.

Syn Lutolda i Idy:

LINIA MORAWSKA NA ZNOJMIE

KONRAD II. W dzieciństwie został pozbawiony ojcowizny, która przypadła najpierw jego stryjowi Oldrzychowi, a w 1115 młodszmu bratu księcia praskiego Władysława I, Sobiesławowi Udalrykowi. W 1123 uzyskał jednak Znojmo od poróżnionego z Sobiesławem Udalrykiem Władysława I. W 1128 Sobiesław I Udalryk, wówczas już książę czeski, uwięził Konrada i zajął Znojmo. Do swojej dzielnicy powrócił Konrad w 1134, a w 1142, powołując się na starą zasadę senioratu (wypieraną naonczas przez sukcesję bezpośrednią), próbował bezskutecznie zdobyć praski tron. W 1156 stał się władcą księstwa brneńskiego, należącego do zmarłego brata stryjecznego, Wratysława (powyżej). Zgon Konrada II nastąpił w bliżej nieokreślonym czasie po 1161.

Żona Konrada II, poślubiona w 1132 lub w czerwcu 1134 (w Znojmie):

MARIA (SERBSKA/KOMNENA/WĘGIERSKA). Wedle różnych danych była ona albo córką Urosza I Nemanicza, żupana Serbii, oraz jego żony Anny, córki Konstantyna Diogenesa i (lub) siostrzenicy cesarza wschodniorzymskiego Aleksego I; względnie też – jak podaje kontynuator *Kroniki Czechów*, tzw. *Kanonik wyszehradzki* – była siostrą Adelajdy, żony Sobiesława I Udalryka, a zatem córką Almosa Wegierskiegi, księcia Sławonii oraz Nitry (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1., BIOGR. GÉZY I). Zmarła po 1190.

Dzieci Konrada II i Marii (I–IV):

I ERNEST. Zmarł po 17 września 1156.

II KONRAD II OTTO | s. 86

III HELENA. Urodziła się po 1136, zapewne między 1141 a 1150. Jej mężem został w latach 1160–65 KAZIMIERZ II (SPRAWIEDLIWY), KSIĄŻĘ SANDOMIERSKI OD 1173, KRAKOWSKI OD 1177 ORAZ MAZOWIECKI I KUJAWSKI OD 1186 (ur. krótko przed 28.10.1138, zm. Kraków 5 lub 4.05. 1194), najmłodszy syn Bolesława III Krzywoustego, księcia Polski z dynastii Piastów (syna księżniczki

czeskiej Judyty, córki Wratysława II), oraz jego drugiej żony Salomei, córki Henryka I (Starszego), hrabiego Bergu (siostry Rychezy, żony Władysława I); dochowali się pięciorga dzieci. Po śmierci męża Helena sprawowała regencję w imieniu małoletnich synów. Wedle B. Paszkiewicza, który dokonał odkrycia brakteatów z imieniem Heleny, była ona w latach 1194 (95)–98 panującą we własnym imieniu księżną krakowską i jako taką należałoby ją umieścić na listach dynastycznych władców Polski. Zmarła dnia 2 kwietnia w latach 1202–06 (być może w 1212), prawdopodobnie w Sandomierzu, który stanowił jej wdowią oprawę.

IV ? LUDMIŁA. Możliwe, że nosząca to miano małżonka MIESZKA I PLĄTONOGIEGO, KSIĘCIA OPOLSKIEGO I KRAKOWSKIEGO, wywodziła się z dynastii Przemyślidów, będąc córką lub wnuczką Ottona III Detleba, księcia ołomunieckiego (SZCZEGÓŁY W BIOGR. BRZETYSŁAWA I).

Brzetysław II

KSIĄŻĘ CZESKI
1092 (1093)–1100

Ojciec: Wratysław II | s. 47
Matka: Adelajda (Adleta) Węgierska | s. 49
Rodzeństwo: biogr. Wratysława II

*

Na świat przyszedł zapewne ok. 1060. Po śmierci stryja jesienią 1092 lub 1093 został księciem czeskim. W 1097 usunął jego synów, Oldrzycha i Lutolda, po czym przejął kontrolę nad Brnem i Znojmem, które w 1099 przekazał młodszemu przyrodniemu bratu Borzywojowi. Został śmiertelnie raniony przez rycerza Lorka, nasłanego zapewne przez Wrszowców, 20 grudnia 1100 podczas polowania w lasach pod Zbečnem. Zmarł nocą z 21 na 22 grudnia i spoczął w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita w Pradze.

Małżonka Brzetysława II:

Poślubiona we wrześniu 1094:

Lutgarda z Windbergu

Była córką Adalberta I Bezwolnego, hrabiego Windbergu i Bogen (przez część badaczy uznawanego za syna margrabiego Austrii Ernesta z dynastii Babenbergów), i jego żony Lutgardy z Regensburga, być może córki Fryderyka II, hrabiego Diessen, wójta katedralnego w Ratyzbonie. Urodziła się zapewne ok. 1075, a zmarła 31 grudnia po 1120.

Syn Brzetysława II i Lutgardy z Windbergu:

Brzetysław. Urodził się po 1094. Pretendent do czeskiego tronu, w 1126 na rozkaz Sobiesława I Udalryka został uwięziony i 20 lub 30 czerwca 1130 oślepiony. Zmarł 8 marca zapewne w 1131 lub wkrótce potem. Nie wiadomo, czy założył rodzinę.

Borzywoj II

KSIĄŻĘ CZESKI
1100–1107, 1117–1120

Ojciec: Wratysław II | s. 47
Matka: Świętosława (Swatawa) Piastówna | s. 49
Rodzeństwo: biogr. Wratysława II

*

Urodził się ok. 1065. W 1099 Brzetysław II przekazał mu Brno oraz Znojmo (południowe Morawy), odebrane wcześniej synom księcia Konrada I. Po śmierci starszego brata w grudniu 1100 zasiadł na czeskim tronie, co naruszyło stosowaną dotąd zasadę senioratu. W 1101 zmuszony był zwrócić posiadaną część Moraw kuzynom z linii brneńskiej. W 1107 utracił rządy wskutek intryg Światopełka, księcia ołomunieckiego. Po jego śmierci (1109) próbował odzyskać władzę zwierzchnią, jednak tron praski zajął wówczas jego młodszy brat Władysław. Spór między synami Wratysława II rozstrzygnął dopiero cesarz Henryk V, który w styczniu 1110 zawezwał obu książąt do Rokiczan koło Starego Pilzna. Tam oficjalnie potwierdził władzę książęcą Władysława I i nakazał uwięzić Borzywoja. W 1117 Borzywoj powrócił do Czech i po dobrowolnym zrzeczeniu się władzy przez Władysława I ponownie zasiadł na tronie. Niemniej w 1120 po raz kolejny utracił władzę na rzecz młodszego brata i zbiegł do sąsiednich Węgier. Zmarł 2 lutego 1124. Jego zwłoki przewieziono do Czech i złożono w praskiej bazylice św. Wita.

Małżonki Borzywoja II:

Poślubiona zapewne 18 października 1100 w Znojmie:

Gerberga (Helberga?) Austriacka

Była córką Luitpolda (Leopolda) II Pięknego, margrabiego Austrii z dynastii Babenbergów, i jego żony Idy (Ity), wywodzącej się być może z rodu hrabiów Formbach; jej (starsza) siostra Ida

poślubiła księcia znojemskiego Lutolda (BIOGR. KONRADA I). Po objęciu władzy w Czechach przez Władysława I i ucieczce męża na Węgry (1120) powróciła do Austrii, gdzie otrzymała od swojego brata Luitpolda III uposażenie w postaci nadań ziemskich. U schyłku życia osiadła w klasztorze benedyktynek w Göttweig nieopodal Krems (czes. Kremže) nad Dunajem i tam zmarła 13 lipca 1142. Została najprawdopodobniej pochowana w klasztorze benedyktynek w Göttweig.

Dzieci Borzywoja II i Gerbergi Austriackiej (1–6):

1 JAROMIR. Pan (według legendy założyciel) grodu Jaromierzyce (Jaroměrice) nad Rokitną. Zmarł przed 1135 lub 15 marca 1138.

   Imię oraz filiacja jego małżonki nie są znane.

   Syn:

   HENRYK lub KONRAD. Zmarł w 1167.

2 SPITYGNIEW. W 1141 wziął udział w pielgrzymce do Ziemi Świętej, co poświadcza kolejna kontynuacja dzieła Kosmasa: *Monachi Sazavensis Continuatio Cosmæ*. To samo źródło odnotowuje zgon księcia pod 3 stycznia 1157. Nic nie wiadomo o jego żonie ani dzieciach.

3 LUPOLD (LEOPOLD). W 1135 Sobiesław I Udalryk przekazał mu Ołomuniec, odebrany wcześniej potomkom Ottona II Czarnego (BIOGR. BRZETYSŁAWA I), jednak już w 1137 książę czeski usunął Lupolda z Moraw i ofiarował Ołomuniec własnemu synowi Władysławowi (I). Lupold zmarł po 1142 (ok. 1157?), nie wiadomo czy się ożenił i czy pozostawił potomstwo.

4 BOLESŁAW. Wzmiankowany w 1146.

5 ALBRECHT. Zmarł 7 kwietnia przed śmiercią ojca w lutym 1124.

6 RYKSA. Zmarła 27 lutego, przed lutym 1124.

Światopełk (Świętopełk)

KSIĄŻĘ CZESKI
1107–1109

Ojciec: Otto I Ołomuniecki | biogr. Brzetysława I, s. 41
Matka: Eufemia (Węgierska) | s. 41
Rodzeństwo: biogr. Brzetysława I

*

Urodził się przypuszczalnie w latach 80. XI w. Imię księcia wskazuje na ruskie koligacje jego matki, przypuszczalnie córki króla węgierskiego Andrzeja I i po matce wnuczki wielkiego księcia kijowskiego Jarosława. Po śmierci ojca w 1086 (1087) został wraz z bratem Ottonem wywieziony przez matkę do Brna, podczas gdy księstwo ołomunieckie zajął Wratysław II. W latach 1091–92 księżna odzyskała kontrolę nad Ołomuńcem, który w 1095 przekazała Światopełkowi i Ottonowi. Po wygnaniu Borzywoja II w 1107 Światopełk został osadzony na czeskim tronie. Został zamordowany 21 września 1109 w obozie wojskowym podczas wyprawy na Polskę. Morderstwa dokonał albo rycerz nasłany przez Jana Częstę z rodu Wrszowców, bądź też osobiście Wiprecht II z Grójca, działający na rzecz swojego szwagra Borzywoja II. Światopełk spoczął w bazylice św. Wacława w Ołomuńcu.

Z nieznaną małżonką miał syna:

Wacław Henryk. Urodził się zapewne ok. 1107. W 1125 otrzymał z rąk Sobiesława I Udalryka księstwo ołomunieckie. W 1129 książę czeski wysłał go z misją wojskową na Węgry, jednak Wacław Henryk zmarł już 1 marca 1130 na skutek „gorączki". Jego ciało przewieziono do Ołomuńca i złożono obok sarkofagu ojca w bazylice (obecnej katedrze) św. Wacława.

Władysław I

KSIĄŻĘ CZESKI
1109–1117, 1120–1125

Ojciec: Wratysław II | s. 47
Matka: Świętosława (Swatawa) Piastówna | s. 49
Rodzeństwo: biogr. Wratysława II

*

Urodził się zapewne ok. 1070–80. Po śmierci księcia Światopełka we wrześniu 1109 zajął Ołomuniec i uwięził Ottona II Czarnego, brata zmarłego, wyznaczonego sukcesorem praskiego tronu przez króla rzymsko-niemieckiego Henryka V. Podczas zjazdu w Rokiczanach w styczniu 1110 władca Rzeszy Niemieckiej potwierdził jego status księcia Czech. W 1113 zmarł książę brneński Oldrzych i Władysław zajął jego dzielnicę; w tym samym roku zwrócił Ołomuniec Ottonowi II Czarnemu, a w 1115 przekazał Brno i Znojmo swojemu młodszemu bratu Sobiesławowi Udalrykowi. W 1117 zrzekł się czeskiego tronu na rzecz Borzywoja II, lecz w 1120, w nieznanych okolicznościach, ponownie odsunął starszego brata od władzy. W 1123 wyznaczył swoim dziedzicem Ottona II Czarnego, lecz na krótko przed śmiercią zmienił zdanie i desygnował sukcesorem Sobiesława Udalryka. Zmarł 12 kwietnia 1125 i został pochowany w ufundowanym przez siebie opactwie benedyktynów w Kladrubach (Kladruby nad Labem).

Małżonka Władysława I:

Poślubiona przed 1111 (zapewne ok. 1110):

Rycheza (Ryksa, Reiczka) z Bergu

Była córką Henryka I (Starszego), hrabiego Bergu, i jego żony Adelajdy z Mochental (przypuszczalnie córki Dypolda (Teobalda) III, hrabiego Cham); jej młodsza siostra Zofia została po 1113 żoną księcia ołomunieckiego Ottona II Czarnego (zob. biogr. Brzetysława I). Urodziła się zapewne ok. 1095. Po śmierci męża, po-

różniona z jego sukcesorami, wiosną 1125 opuściła Czechy. Zmarła w połogu 27 września 1125 w klasztorze Reichenbach opodal Ratyzbony (Regensburga), gdzie również znalazła spoczynek.

Dzieci Władysława I i Rychezy z Bergu (1–5):

1 SWATAWA. Urodziła się zapewne ok. 1110–12 (przed 1113), skoro już w lipcu 1124 wyszła za FRYDERYKA IV, WÓJTA KATEDRALNEGO W RATYZBONIE ORAZ WÓJTA OBERALTAICH (zm. Jerozolima 29.10. 1120), syna Fryderyka III, wójta katedralnego w Ratyzbonie, i jego żony Lutgardy, córki Ulryka III, hrabiego Ratelburga (Formbach); po zaślubinach zmieniła imię na LUTGARDA. Zmarła bezdzietnie 19 lutego po 1126. Po jej śmierci Fryderyk ożenił się (ok. 1134?) z Juttą, córką Dypolda (Teobalda) III, margrabiego Vohburga, i miał z nią syna.

2 WŁADYSŁAW II | s. 76

3 HENRYK. Urodził się zapewne ok. 1116–24 (w latach 1110–15?), alternatywnie mógł być młodszy od Dypolda (Teobalda). Po śmierci ojca (1125) był wraz z Dypoldem przetrzymywany na dworze Sobiesława I Udalryka. Wolność odzyskał w 1140, po dojściu do władzy starszego brata Władysława II, któremu towarzyszył w latach 1147–48 podczas drugiej krucjaty. Pod nieobecność Władysława I w Czechach (1158–59) sprawował w jego imieniu rządy regencyjne. Zapewne w latach 1163–69 po raz kolejny wyjechał do Ziemi Świętej, gdzie przywdział habit joannity. Zmarł w dniu 1 sierpnia po 1169.

Żoną Henryka została zapewne ok. 1145–50:

MAŁGORZATA. Jej pochodzenie nie jest znane. Zmarła zapewne przed pielgrzymką męża do Jerozolimy (lata 1163–69).

Dzieci Henryka i Małgorzaty (A–C):

A ELŻBIETA. Była norbertanką w Doksanach koło Litomierzyc. Zmarła 3 marca po 1197.

B MAŁGORZATA. Norbertanka w Doksanach koło Litomierzyc. Zmarła 13 lipca po 1197 (w początkach XIII w.).

C HENRYK BRZETYSŁAW | s. 91

4 DYPOLD (TEOBALD) I. Urodził się zapewne ok. 1118–24, alternatywnie mógł być starszy od Henryka. Po śmierci ojca (1125) był

wraz z Henrykiem więziony w Pradze przez Sobiesława I Udalryka, wolność odzyskał po objęciu czeskiego tronu przez Władysława II w 1140. Pod nieobecność w kraju obu braci (w latach 1147–48 uczestniczyli w drugiej wyprawie krzyżowej) sprawował urząd regenta. Był ponadto władcą księstwa we wschodnich Czechach, wydzielonego mu przez Władysława II. Brał udział w italskiej wyprawie Fryderyka Barbarossy (1166) i zmarł w drodze powrotnej 15 sierpnia 1167 (we Włoszech), na skutek zarazy szerzącej się w obozie cesarskim. Kości księcia, po oddzieleniu od ciała, które pochowano na miejscu, przewieziono do Pragi i złożono w bazylice św. Wita.

Żoną Dypolda (Teobalda) I została w latach 1147–55 (w 1153?):

MARGRABIANKA BRANDENBURSKA, której imię nie jest znane (dawniejsze opracowania zwały ją, całkowicie bezpodstawnie, GERTRUDĄ lub MAŁGORZATĄ). Była córką Albrechta Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego i księcia saskiego z dynastii askańskiej, oraz poślubionej mu Zofii, córki Hermana I, hrabiego Windbergu, Ratelbergu i Winzenburga, margrabiego saskiego. Urodziła się zapewne ok. 1130–41, a zmarła po 1158.

Dzieci Dypolda (Teobalda) I i jego małżonki (A–B):

DYPOLDOWICZE

A DYPOLD (TEOBALD) II. Urodził się ok. 1154–62. Po śmierci ojca (1167) najprawdopodobniej odziedziczył księstwo we wschodnich Czechach z grodami Czasław, Chrudim, Wratysław i Kourzym. W 1187, poróżniony z księciem czeskim Biedrzychem, musiał uchodzić z ojczyzny. Powrócił wiosną 1189 po objęciu władzy przez Konrada II Ottona. Najpóźniej w maju tego roku wyruszył do Ziemi Świętej na trzecią krucjatę i zmarł 21 lub 22 listopada 1190 (pod Akką?).

Żoną Dypolda (Teobalda) II została przypuszczalnie w latach 1175–80:

ADELAJDA ZBYSŁAWA PIASTÓWNA, córka Bolesława I Wysokiego, księcia śląskiego z dynastii Piastów, oraz zaślubionej mu Swinisławy (Zwinisławy), córki Wsiewołoda II Olegowicza, księcia czernihowskiego i wielkiego księcia kijowskiego; jak wykazał niezbicie A. Szczawiński, błędny okazał

się przyjmowany we wcześniejszej literaturze pogląd, jakoby była ona żoną Dypolda III (poniżej). Urodziła się między 1157 a 1166, zmarła zaś 29 marca po 1214 w klasztorze cysterek w Trzebnicy, gdzie spoczęła w krypcie św. Bartłomieja.

Dzieci Dypolda (Teobalda) II i Adelajdy Zbysławy (I–IV):

I DYPOLD (TEOBALD) III BORZYWOJ. Urodził się ok. 1176–81. Od śmierci ojca (1190) wspólnie z braćmi (za wyjątkiem najmłodszego) zarządzał księstwem we wschodnich Czechach, na które składały się grody Czasław, Chrudim, Wratysław oraz Kourzym z przyległościami. Ok. 1202 Dypoldowicze zostali wygnani ze swojej dzielnicy przez Przemysła Ottokara I, jednak po interwencji króla rzymsko-niemieckiego (Filip Szwabski nadał nawet 24 kwietnia 1203 Dypoldowi III Czechy w lenno, jednak plan osadzenia go na praskim tronie nie został zrealizowany), najwcześniej z końcem roku 1204 Ottokar zmuszony był zwrócić im ojcowiznę. Po raz drugi synowie Dypolda II utracili swoje księstwo w 1233 lub 1234, wypędzeni przez króla Wacława I; schronili się wówczas na śląskim dworze swego wuja Henryka I Brodatego. Nadał on Dypoldowi III Borzywojowi kasztelanię śremską (Śrem nad Wartą), jednak już w 1235 lub 1236 w trakcie najazdu Wielkopolan na ten gród Przemyślida postradał życie. Miejsce jego pochówku nie jest znane.

Brak jest jakichkolwiek wzmianek o żonie i dzieciach Dypolda III Borzywoja, choć dawniejsze opracowania czyniły jego żoną ZBYSŁAWĘ ADELAJDĘ, KSIĘŻNICZKĘ ŚLĄSKĄ, która obdarzyć go miała synami: OTTONEM, BOLESŁAWEM, SOBIESŁAWEM, BORZYWOJEM i PRZEMYSŁEM. Polski badacz A. Szczawiński dowiódł jednak, że Zbysława Adelajda nie była żoną, lecz matką Dypolda III, Borzywoj to faktycznie jego drugie imię, zaś pozostali „synowie" – za wyjątkiem Przemysła, który jest najprawdopodobniej rzekomym przedstawicielem dynastii – byli w istocie braćmi tego księcia.

II Sobiesław. Urodził się zapewne ok. 1177–82. Po śmierci ojca podczas wyprawy krzyżowej (1190) wespół z braćmi został władcą księstwa we wschodnich Czechach (szczegóły powyżej). Ok. 1202 Przemysł Ottokar I wygnał synów Dypolda II, jednak w końcu 1204, pod naciskiem cesarza, zmuszony był oddać im ojcowiznę. Po raz kolejny Dypoldowicze utracili swoje władztwo w 1233 lub 1234, wygnani z Czech przez Wacława I, po czym znaleźli azyl na Śląsku u swojego wuja Henryka I Brodatego. Sobiesław zmarł tam 10 listopada ok. 1247–55 i został pochowany najpewniej w klasztorze cysterek w Trzebnicy, stanowiącym rodzinna fundację Piastów śląskich. Nie wiadomo, czy się ożenił i czy pozostawił potomstwo.

III Bolesław. Zwany był Szepiołką, co wskazuje na wadę wymowy (seplenienie). Urodził się między 1183 a marcem 1189. Od śmierci ojca w 1190 wspólnie ze starszymi braćmi zarządzał (początkowo z uwagi na wiek jedynie nominalnie) księstwem we wschodnich Czechach. Ok. 1202 wraz z braćmi udał się na wygnanie do Niemiec, skąd synowie Dypolda II powrócili najwcześniej w 1204. Po raz drugi zostali wygnani w 1233 lub 1234 i schronili się na dworze śląskim, u swojego wuja Henryka I Brodatego. Bolesław Szepiołka poległ u boku jego syna Henryka II Pobożnego 9 kwietnia 1241 pod Legnicą w trakcie walnej bitwy z Tatarami. Został pochowany w klasztorze cysterskim w Lubiążu. Nie założył rodziny, a w każdym razie milczą o tym znane źródła.

IV Otto (Ota). Urodził się ok. 1188–90 i od młodości poświęcił się karierze duchownej. 8 stycznia 1207 został mianowany subdiakonem, a między wiosną 1211 a późną jesienią następnego roku objął godność prepozyta magdeburskiego. Zmarł między 16 sierpnia a 26 września 1225 i został najpewniej pochowany w magdeburskiej katedrze św. Maurycego.

B JADWIGA. Urodziła się między ok. 1154 i 1162, a między 1166 a 1175 poślubiła FRYDERYKA I, HRABIEGO BRENY od 1156 (ur. między 27.02.1142 a 19.05. 1145, zm. 4.01.1182), syna Konrada I Wielkiego, margrabiego Miśni i Łużyc z dynastii Wettynów, oraz jego żony Lutgardy, córki Adalberta (Albrechta), hrabiego Elchingen; dochowali się trojga znanych dzieci. Jadwiga zmarła 19 lutego 1211 i została pochowana w ufundowanym przez siebie klasztorze augustianek w Brenie.

5 DZIECKO. Urodziło się i zmarło we wrześniu (krótko przed 27.09) 1125 w klasztorze Reichenbach koło Ratyzbony, gdzie spoczęło wraz z matką.

Sobiesław I Udalryk

KSIĄŻĘ CZESKI
1125–1140

Ojciec: Wratysław II | s. 47
Matka: Świętosława (Swatawa) Piastówna | s. 49
Rodzeństwo: biogr. Wratysława II

*

Przyszedł na świat zapewne ok. 1075–80 (być może między 1086 a 1087). Po objęciu władzy w Pradze przez księcia ołomunieckiego Światopełka (1107) wraz ze starszym bratem Borzywojem II schronił się u krewnych w Polsce. W 1110 wziął udział w wyprawie Bolesława Krzywoustego na Czechy, w wyniku której zasiadający od niedawna na praskim tronie Władysław I zmuszony był wydzielić mu Žatec nad Ohrzą (1111). Stosunki między braćmi dalekie były jednak od poprawności i w 1113 Sobiesław Udalryk ponownie zbiegł na dwór polski. Za pośrednictwem Krzywoustego doprowadzono wówczas do ugody i w 1115 Sobiesław Udalryk otrzymał od starszego brata Hradec Králové, w tym samym roku zamieniony na księstwa brneńskie i znojemskie w południowych Morawach. Niebawem między braćmi na nowo rozgorzał konflikt i w 1123 Władysław I pozbawił Sobiesława dzielnicy południowomorawskiej, przekazując Brno Ottonowi II Czarnemu z Ołomuńca, którego wyznaczył następcą praskiego tronu (zob. biogr. Brzetysława I), Znojmo zaś księciu Konradowi II (biogr. Konrada I). Niemniej za sprawą księżnej wdowy Swatawy oraz biskupa Ottona z Bambergu u schyłku życia Władysława I nastąpiło pojednanie zwaśnionych braci i umierający książę desygnował Sobiesława Udalryka swoim sukcesorem; po śmierci Władysława w kwietniu 1125 objął on władzę w Czechach. Po ucieczce Ottona Czarnego do Niemiec (1125) zajął Brno, które ofiarował księciu Wratysławowi (biogr. Konrada I), a 18 stycznia 1126 pod Chlumcem pokonał armię króla rzymsko-niemieckiego Lotara III

i sprzymierzonego z nim Ottona II Czarnego, który padł w boju. W 1128 zajął księstwo znojemskie i uwięził Konrada II, najpóźniej w tym samym roku zdołał usunąć Wratysława z Brna, a po śmierci księcia Wacława Henryka w 1130 (BIOGR. ŚWIATOPEŁKA) zagarnął Ołomuniec. W tym samym roku zawarł ugodę z Wratysławem Brneńskim i zwrócił mu jego dzielnicę, a w 1134 oddał Znojmo Konradowi II. W 1135 przekazał księstwo ołomunieckie bratankowi Lupoldowi (BIOGR. BORZYWOJA II), lecz w 1137 usunął go stamtąd i osadził w Ołomuńcu własnego syna Władysława. Zmarł po dłuższej chorobie 14 lutego 1140 w Hostinné (niem. Arnau) lub w Hradcu Královym i został pochowany w kolegiacie pw. śś. Piotra i Pawła na praskim Wyszehradzie.

Małżonka Sobiesława I Udalryka:

Poślubiona ok. 1120:

ADELAJDA (ADLETA) WĘGIERSKA

Była ona córką Almosa Węgierskiego, króla Kroacji (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1., BIOGR. GÉZY I). Urodziła się zapewne w latach 1105–07 (przed 1110), zmarła zaś 15 września 1140 i została pochowana u boku męża w kolegiacie pw. śś. Piotra i Pawła na praskim Wyszehradzie

Dzieci Sobiesława I Udalryka i Adelajdy (1–6):

1 MARIA. Urodziła się przypuszczalnie w latach 1120–23, alternatywnie była młodsza od swojego brata Władysława i na świat przyszła po 1125–28. 28 września 1138 w Ołomuńcu poślubiła LUITPOLDA (LEOPOLDA) IV HOJNEGO, MARGRABIEGO AUSTRII OD 1136 ORAZ KSIĘCIA BAWARII OD 1139 (ur. ok. 1108, zm. Niederalteich 18.10.1141), syna Luitpolda (Leopolda) III Świętego (Pobożnego), margrabiego austriackiego z dynastii Babenbergów, oraz jego (drugiej) żony Agnieszki z Waiblingen, córki Henryka IV, cesarza rzymsko-niemieckiego. Po śmierci Luitpolda, z którym nie miała dzieci, wyszła za mąż za HERMANA III WIELKIEGO, MARGRABIEGO BADENII OD 1130 (ur. ok. 1100–05, zm. po 12.07. 1253, może 16.01.1160), syna Hermana II, margrabiego Werony oraz hrabiego w Bryzgowii, pierwszego margrabiego Badenii, potomka dynastii Zähringen, oraz jego żony Judyty (z Backnang-Sulichgau, córki Hesso III, pana Backnang). Her-

man III był wcześniej żonaty z nieznaną bliżej Bertą i miał z nią syna; Maria urodziła mu córkę. Zmarła w nieznanym czasie po 1172.

2 Władysław. Urodził się zapewne ok. 1125–28, alternatywnie mógł być starszy od swojej jedynej siostry. W 1137 ojciec przekazał mu w zarząd księstwo ołomunieckie, przeznaczył go także na swojego sukcesora w Pradze (z naruszeniem stosowanej dotąd zasady senioratu). Owe ustalenia zatwierdził król rzymsko-niemiecki Konrad III podczas zjazdu w Bambergu (kwiecień 1138) oraz panowie czescy zwołani w tym samym roku do Sadská. Niemniej po śmierci Sobiesława na czeski tron został wyniesiony Władysław II, który przekazał Ołomuniec Ottonowi III Detlebowi (zob. biogr. Brzetysława I). Zimą 1141 Władysław Sobiesławowic zbiegł na Węgry, jednak w 1146 pogodził się z kuzynem i powrócił do ojczyzny. Zmarł w nieznanym czasie po 28 czerwca 1165.

Żoną Władysława została ok. 1152–55:

Margrabianka brandenburska, córka Albrechta Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego i księcia saskiego z dynastii askańskiej, i jego żony Zofii, córki Hermana I, hrabiego Windbergu, Ratelbergu i Winzenburga, margrabiego saskiego; jej siostra została w zbliżonym czasie żoną Dypolda I, księcia we wschodnich Czechach (zob. biogr. Władysława I). Urodziła się zapewne w latach 40. XII w., data jej śmierci oraz miejsce spoczynku nie są znane. Małżeństwo pozostało najprawdopodobniej bezdzietne.

3 Sobiesław II | s. 83

4 Oldrzych (Udalryk). Urodził się w 1134. Po objęciu czeskiego tronu przez Władysława II (1140) wraz z rodzeństwem musiał uciekać z kraju. Powrócił po zawarciu ugody z kuzynem i w 1152 otrzymał należący niegdyś do ojca Hradec Králové. Już jednak w roku następnym zbiegł do Polski, a następnie (1157) do Niemiec, gdzie przebywał przez kolejne kilkanaście lat. Po detronizacji księcia Biedrzycha w 1173 cesarz Fryderyk I Barbarossa nadał mu Czechy, Oldrzych jednak przekazał władzę starszemu bratu Sobiesławowi II, który zasiadł na praskim

tronie i w rewanżu osadził Oldrzycha w północnych Morawach z Ołomuńcem. Niebawem jednak bracia poróżnili się i w 1174 Oldrzych został przez brata osadzony w więzieniu, gdzie zmarł 18 października 1177.

Pierwszą żoną Oldrzycha została (data nieznana):

CECYLIA TURYŃSKA, córka Ludwika I, landgrafa Turyngii z dynastii Ludowingów, i jego żony Jadwigi z Gudensbergu (Hesja). Nie zachowały się żadne daty z życia Cecylii, wiadomo jednak, że była starsza od swojej siostry Judyty (Jutty), drugiej żony króla Władysława II, urodzonej po 1135; niektóre opracowania podają ok. 1122 jako możliwą datę jej przyjścia na świat. Małżeństwo pozostało zapewne bezdzietne.

Drugą żoną Oldrzycha została (zapewne w latach 70. XII w. w Niemczech):

ZOFIA Z WETTYNÓW, córka Ottona Bogatego, margrabiego Miśni, i poślubionej mu Jadwigi, córki Albrechta Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego i księcia saskiego. Urodziła się przypuszczalnie ok. 1150. Po śmierci Oldrzycha wyszła powtórnie za HENRYKA IV, BURGRABIEGO REGENSBURGA (RATYZBONY) OD 1174, zmarłego 4 stycznia (1185?), syna burgrabiego Henryka III i jego pierwszej żony Berty, córki Luitpolda (Leopolda) III Świętego (Pobożnego), margrabiego Austrii; nie mieli dzieci. Data śmierci Zofii nie jest znana.

Córka Oldrzycha i Agnieszki:

AGNIESZKA. Na świat przyszła zapewne ok. 1175 w Niemczech i w młodości przywdziała habit mniszki w opactwie Gerbstedt. Jej dalsze losy nie są znane, można jednak przypuszczać, że spędziła życie w swoim klasztorze, tam zmarła i znalazła spoczynek.

5 WACŁAW II | s. 89

6 ? LUDMIŁA. Być może nosząca to imię małżonka MIESZKA I PLĄTONOGIEGO, KSIĘCIA OPOLSKIEGO I KRAKOWSKIEGO, wywodziła się z dynastii Przemyślidów, wśród badaczy trwają jednak spory odnośnie osoby jej ojca (ZOB. BIOGR. BRZETYSŁAWA I).

Władysław II

KSIĄŻĘ CZESKI
OD 1140

KRÓL CZESKI
1158–1172

Ojciec: Władysław I | s. 64
Matka: Rycheza z Bergu | s. 65
Rodzeństwo: biogr. Władysława I

*

Urodził się zapewne ok. 1110–15. Po śmierci stryja w początkach 1140 został przez możnych obwołany jego sukcesorem i, ubiegając syna zmarłego, także Władysława, uzyskał inwestyturę od władcy Niemiec, króla Konrada III. Jako wierny stronnik następcy Konrada, Fryderyka Barbarossy, otrzymał od niego koronę królewską (koronowany dnia 18 września 1158 w Ratyzbonie i wkrótce potem ponownie na zamku praskim – przypuszczalnie wraz z żoną); w części opracowań figuruje z tej racji jako Władysław I. Po śmierci Ottona III Detleba (zob. biogr. Brzetysława I) w 1160 zajął księstwo ołomunieckie w północnych Morawach, które w 1162 (1169) przekazał najstarszemu synowi. Wkrótce po 1161 wszedł w posiadanie części Moraw południowych z Brnem. W 1172 abdykował na rzecz syna i osiadł w ufundowanym przez siebie klasztorze premonstratensów na Strahowie w Pradze; po interwencji cesarskiej i usunięciu z tronu księcia Biedrzycha (wrzesień 1173) był jednak zmuszony opuścić Czechy. Zmarł 18 stycznia 1174 w Meranie i spoczął w katedrze miśnieńskiej, skąd jego prochy przeniesiono do klasztoru strahowskiego w Pradze.

Małżonki Władysława II:

1. Poślubiona ok. lub w 1140:

Gertruda Austriacka

Była córką Luitpolda (Leopolda) III Świętego, margrabiego Austrii z dynastii Babenbergów, oraz jego (zapewne drugiej) żony Agnieszki z Waiblingen, córki cesarza rzymsko-niemieckiego

Henryka IV. Urodziła się po 1118, zapewne ok. lub w 1120 (Dworzaczek podaje datę 23 lutego 1120), a zmarła 4 lub 5 sierpnia 1150 i spoczęła w ufundowanym przez małżonka klasztorze premonstratensów na praskim Strahowie.

2. Poślubiona w 1153:

JUDYTA (JUTTA) Z TURYNGII

Była córką Ludwika I, landgrafa Turyngii z dynastii Ludowingów, i jego żony Jadwigi z Gudensbergu; jej starsza siostra Cecylia poślubiła kuzyna Władysława II Oldrzycha, późniejszego księcia Ołomuńca (ZOB. BIOGR. SOBIESŁAWA I UDALRYKA). Urodziła się ok. 1130–35 (po 1135). Nie zachowały się pisemne wzmianki o jej koronacji, najprawdopodobniej jednak została koronowana po wrześniu 1158 w Pradze, podczas wspólnej ceremonii z Władysławem. W 1173 towarzyszyła królowi podczas wygnania w swej rodzinnej Turyngii. Do Czech powróciła po śmierci męża lub po objęciu władzy przez syna Ottokara i osiadła w klasztorze benedyktynek w Cieplicach, będącym jej fundacją. Zmarła 9 września nieznanego bliżej roku. Jeśli to do niej należą szczątki złożone w klasztorze cieplickim, zgon królowej należałoby ustalić na okres po 1210.

Dzieci Władysława II i Gertrudy Austriackiej (1–5):

1 BIEDRZYCH (FRYDERYK) | s. 80

2 AGNIESZKA. Urodziła się w pierwszej połowie lat 40. XII w. Od młodości była przeznaczona do życia klasztornego i przebywała u norbertanek w Doksanach koło Litomierzyc. W 1200 została ksienią klasztoru benedyktynek św. Jerzego przy zamku praskim, którą to godność sprawowała aż do śmierci 7 czerwca 1228. Spoczęła w kaplicy Panny Marii w swoim klasztorze.

3 ŚWIATOPEŁK. Urodził się przed 1145. Podczas nieobecności ojca w kraju w 1165 zamordował komornika królewskiego Wojsława, raniąc przy tym macochę, królową Judytę (Juttę), i w konsekwencji musiał uchodzić za granicę. Zmarł 15 października po 1169 w Niemczech i tam zapewne został pochowany.

Żoną Światopełka została ok. 1164:

(ODOLA, HELWIGA), córka Gézy II (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.); jej starsza siostra Elżbieta poślubiła starszego brata Światopełka, Biedrzycha. Nie zachowały się żadne daty.

Według hipotezy czeskiego historyka M. Wihody Światopełk mógł być ojcem SPITYGNIEWA i ŚWIATOPEŁKA, KSIĄŻĄT BRNEŃSKICH (SZCZEGÓŁY W BIOGR. KONRADA I).

4 WOJCIECH (ADALBERT). Urodził się w 1145. W młodości przebywał klasztorze strahowskim w Pradze (fundacji jego ojca), gdzie złożył śluby zakonne; otrzymał następnie godność proboszcza w Mielniku. Po śmierci wuja, Konrada Austriackiego, w 1168 został w jego miejsce wybrany arcybiskupem Salzburga. Poróżniony z cesarzem, podczas zjazdu w Ratyzbonie w 1174 został złożony z urzędu i powrócił do Czech, gdzie objął swoje dawne probostwo mielnickie. W 1183 ponownie uzyskał nominację na salzburski tron arcybiskupi. Sprawował także funkcję legata papieskiego. Zmarł 7 lub 8 kwietnia 1200 (być może w kwietniu 1203) i spoczął zapewne w katedrze salzburskiej.

5 ? CÓRKA. Badacz genealogii Rurykowiczów, Nicolai de Baumgarten, wysnuł hipotezę, że małżonka Jarosława Izajsławowicza, księcia wołyńskiego oraz wielkiego księcia kijowskiego (ur. 1143–47, zm. 7.03.1168), jednego z synów Izjasława II Pantalejmona Mścisławowicza, wielkiego księcia kijowskiego, mogła być córką Władysława II. Nowsze badania nad rodowodem Rurykowiczów (D. Dąbrowski) podważają czeską filiację żony księcia Jarosława, wywodząc ją z czernihowskiej gałęzi ruskiej dynastii lub z morawskiej linii Przemyślidów (zob. w BIOGR. BRZETYSŁAWA I).

Dzieci Władysława II i Judyty z Turyngii (1–3):

1 PRZEMYSŁ OTTOKAR I | s. 95

2 WŁADYSŁAW III HENRYK | s. 93

3 RYKSA. Urodziła się między ok. 1150 a 1167–70, przypuszczalnie ok. 1165. Jej mężem został ok. 1180 (w 1179 w Eger) HENRYK I STARSZY, KSIĄŻĘ MÖDLING OD OK. 1177, W LATACH 1179–82 WÓJT U ŚW. EMMERAMA W RATYZBONIE (ur. (ok.) 1158, zm. 31.08.1223), młodszy syn Henryka II Jasomirgotta, księcia Austrii i Bawarii, potomka dynastii Babenbergów, i jego drugiej żony Gertrudy, urodzonej jako Teodora, córka Andronika Komnena, sebastokratora; mieli syna. Ryksa zmarła (w połogu) 19 kwietnia 1182 i spoczęła u augustianów w Klosterneuburgu.

Biedrzych (Fryderyk)

KSIĄŻĘ CZESKI
1172–1173, 1179–1182
1182–1189

Ojciec: Władysław II | s. 76
Matka: Gertruda Austriacka | s. 77
Rodzeństwo: biogr. Władysława II

*

Urodził się ok. 1142. W 1162 (1169) ojciec nadał mu północne Morawy z Ołomuńcem, a w 1172 przekazał tron praski oraz południowe Morawy z Brnem. Już jednak we wrześniu 1173 podczas sejmu Rzeszy w Hermsdorfie Biedrzych został zdetronizowany przez Fryderyka I Barbarossę, zaś na praskim tronie osadzono syna Sobiesława I Udalryka, Sobiesława II. 23 stycznia 1179 pod Loděnicami książę Biedrzych z pomocą cesarską pokonał Sobiesława, po czym otrzymał od Barbarossy Czechy w lenno. Latem 1182 został zdetronizowany przez niezadowolonych z jego rządów baronów i zbiegł na dwór cesarski. Jesienią 1182 na sejmie Rzeszy w Ratyzbonie Fryderyk Barbarossa restaurował go na tron czeski. Książę umarł niespodziewanie 25 marca 1189 podczas przygotowań do udziału w krucjacie i spoczął w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita przy zamku książęcym w Pradze.

Małżonka Biedrzycha:

Poślubiona po 20 stycznia 1157:

Elżbieta Węgierska

Była córką króla węgierskiego Gézy II (Rozdział II., część 1.); jej młodsza siostra została ok. 1164 żoną młodszego brata Biedrzycha, Światopełka. Urodziła się ok. 1144–45 (1144–50), a zmarła 24 października po 1189. Miejsce jej pochówku nie jest znane.

Dzieci Biedrzycha i Elżbiety Węgierskiej (1–6):

1 Córka (Helena?). Po zaślubinach przyjęła imię Ireny. Jej mężem został (może ok. 1164) (Piotr?) Petraloifas-Komnenos,

syn Aleksego Petraloifasa i jego żony Anny Komneny, której ojcem był Jan Rogerios Dalassenos (Jan Roger), cezar i pretendent do tronu wschodniorzymskiego, a matką Maria Komnena, córka Jana II, cesarza wschodniorzymskiego. Nie są znane dzieci z tego małżeństwa, ani też dalsze losy Ireny.

2 Zofia. Urodziła się przypuszczalnie ok. 1165–70 (przed 1176), a 23 kwietnia 1186 w Aussig wyszła za Albrechta I Pysznego, margrabiego Miśni od 1190 oraz hrabiego Merseburga (ur. ok. 1158, zm. Krummenhennersdorf 24.06.1195), syna Ottona Bogatego, margrabiego Miśni z dynastii Wettynów, i jego żony Jadwigi, córki Albrechta Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego i księcia saskiego; starsza siostra Albrechta I, Zofia, została drugą żoną Oldrzycha, księcia ołomunieckiego (zob. biogr. Sobiesława I Udalryka). Albrecht I i Zofia dochowali się córki. Zofia zmarła 25 marca (być może 24 maja) 1195 i spoczęła w klasztorze cysterskim w Altzelle.

3 Ludmiła. Na świat przyszła ok. 1170, a przed 25 lipca 1180 poślubiła Adalberta III (IV), hrabiego Windberg-Bogen od 1167 (pod regencją, samodzielnie od ok. 1180) oraz wójta w Prüfening od ok. 1180 (ur. 11.07.1165, zm. 20.12.1197), syna Bertolda II, hrabiego Windberg-Bogen (którego ród stanowił być może boczną odnogę austriackiej dynastii Babenbergów), i jego drugiej żony Lutgardy, córki Gebharda I, hrabiego Burghausen; dochowali się trzech synów. Drugim mężem owdowiałej Ludmiły został poślubiony w końcu października 1204 Ludwik I, książę Bawarii od 1183 (ur. Kelheim 23.12.1173, zamordowany tamże 15.09.1231), syn Ottona I, księcia bawarskiego z dynastii Wittelsbachów, i jego żony Agnieszki, córki Ludwika I, hrabiego Looz (Loon). Od ich syna Ottona II Dostojnego, księcia bawarskiego i palatyna reńskiego (zm. 1253) wywodzą się wszyscy późniejsi Wittelsbachowie. Po śmierci Ludwika I w 1232 Ludmiła założyła klasztor cysterek w Seligenthal, gdzie zmarła w dniu 4 sierpnia 1240 i gdzie również została pochowana.

4 Władysław (Wratysław?). Zmarł młodo, przed 1180.

5 Olga i Małgorzata. Pierwsza zmarła po 21 lipca 1163, druga zaś 28 lipca 1183, obie niezamężnie.

Sobiesław II

KSIĄŻĘ CZESKI
1173–1179

Ojciec: Sobiesław I Udalryk | s. 71
Matka: Adelajda (Adleta) Węgierska | s. 73
Rodzeństwo: biogr. Sobiesława I Udalryka

*

Urodził się zapewne w 1128. Po śmierci ojca (luty 1140) i objęciu tronu czeskiego przez Władysława II wraz z braćmi musiał uchodzić z kraju. W 1161 zajął Ołomuniec, stolicę północnych Moraw, wkrótce jednak został oblężony przez wojska króla Czech i dostał się do niewoli. Osadzony w Přimdzie, odzyskał wolność dopiero w 1173 na żądanie cesarza Fryderyka Barbarossy. Był obecny na sejmie Rzeszy w Hermsdorfie we wrzesieniu 1173, podczas którego cesarz zdetronizował Biedrzycha i nadał Czechy w lenno młodszemu bratu Sobiesława, Oldrzychowi – ten zaś przekazał tron jemu. 23 stycznia 1179 pod Loděnicami uległ wspomaganym przez cesarza wojskom Biedrzycha, który ponownie zasiadł na czeskim tronie; po klęsce zbiegł za granicę. Zmarł na wygnaniu 9 lub 29 stycznia 1180. Nie wiadomo, gdzie został pochowany.

Małżonka Sobiesława II:

Poślubiona między 1173 a 1178:

Elżbieta Piastówna

Była córką Mieszka III Starego, księcia wielkopolskiego oraz krakowskiego z wielkopolskiej linii dynastii Piastów, i jego pierwszej żony Elżbiety Węgierskiej (Rozdział II., część 1., biogr. Béli II Ślepego). Urodziła się ok. 1152. Jej drugim mężem został po 29 stycznia 1180 potomek dynastii Wettynów, Konrad II z Landsbergu, margrabia Łużyc Dolnych i hrabia Eilenburga od 1190, hrabia Groitzsch i Sommerschenburga (Seehausen) od 1207 (ur. po 13.09. 1159, zm. 6.05.1210), syn Dedona V Tłustego, mar-

grabiego Łużyc Dolnych, hrabiego Eilenburga i Groitzsch (Rochlitz), oraz jego żony Matyldy, dziedziczki Sommerschenburga, córki Goswina, hrabiego Heinsbergu. Źródłom znanych jest troje ich dzieci. Elżbieta zmarła w dniu 2 kwietnia 1209 i została pochowana w klasztorze cysterskim w Dobrilugk na Łużycach.

Konrad II Otto

KSIĄŻĘ CZESKI
1182, 1189–1191

Ojciec: Konrad II Znojemski | biogr. Konrada I, s. 55
Matka: Maria (Serbska/Komnena/Węgierska) | s. 55
Rodzeństwo: biogr. Konrada I

*

Urodził się prawdopodobnie w 1136. Wraz ze śmiercią ojca (po 1161) odziedziczył księstwo znojemskie. Po ucieczce na Węgry księcia Wacława II w 1179 objął księstwo brneńskie, a w 1182 wypędził z Ołomuńca Przemysła Ottokara, stając się władcą całych Moraw (jako książę morawski w opracowaniach figuruje pod imionami konrada iii ottona). Latem 1182 niezadowoleni z rządów Biedrzycha możni doprowadzili do jego wygnania i osadzili Konrada Ottona na stolcu praskim. Jesienią tego roku cesarz ponownie wprowadził Biedrzycha na tron czeski, a Konrad Otto otrzymał w ramach rekompensaty tytuł margrabiego Moraw, który miał podkreślać niezależność dzielnicy morawskiej względem Czech. Po niespodziewanej śmierci Biedrzycha, w maju 1189 cesarz nadał Konradowi Ottonowi inwestyturę na księstwo czeskie. Jeszcze w tym samym roku ów przekazał Brno Spitygniewowi i Światopełkowi, synom Wratysława Brneńskiego (zob. biogr. Konrada I), a Ołomuniec – Włodzimierzowi i Brzetysławowi, synom Ottona III Detleba (zob. biogr. Brzetysława I), samemu zatrzymując księstwo znojemskie. W 1191 towarzyszył królowi rzymsko-niemieckiemu Henrykowi VI w wyprawie do Włoch po koronę cesarską i 9 września tego roku w pobliżu Neapolu padł ofiarą zarazy. Początkowo ciało księcia złożono w klasztorze benedyktyńskim na wzgórzu Monte Cassino, skąd zostało później przewiezione do Pragi.

Małżonka Konrada II Ottona:

Poślubiona przed 1176:

HEILIKA Z WITTELSBACHU

Była ona córką Ottona IV, palatyna Wittelsbach (młodszego brata księcia bawarskiego Ottona I), oraz jego żony Benedykty, córki Magnolda, hrabiego Wörth (Donau-Wörth). Urodziła się przypuszczalnie ok. 1160, zmarła zaś 13 sierpnia po 1198 lub 1214. Jej małżeństwo z Konradem Ottonem pozostało najprawdopodobniej bezdzietne.

Wacław II

KSIĄŻĘ CZESKI
1191–1192

Ojciec: Sobiesław I Udalryk | s. 71
Matka: Adelajda (Adleta) Węgierska | s. 73
Rodzeństwo: biogr. Sobiesława I Udalryka

*

Urodził się w 1137. Po rychłej śmierci ojca w lutym 1140 i wstąpieniu na tron stryja, Władysława II, wraz z braćmi musiał uchodzić z kraju. Powrócił po objęciu władzy w Czechach przez Sobiesława II (jesień 1173) i otrzymał od niego księstwo brneńskie na południu Moraw. W 1174 Sobiesław przekazał mu także północne Morawy z Ołomuńcem, odebrane średniemu z braci Oldrzychowi, który popadł w niełaskę. Po ponownym zdobyciu tronu przez Biedrzycha z początkiem 1179 Wacław zbiegł na Węgry, tracąc dzielnicę, jednak w 1184 niezadowoleni z rządów Biedrzycha możni nakłonili go do powrotu; najechał wówczas Pragę, lecz nie zdołał jej zdobyć. W późniejszym czasie sprzymierzył się z następcą Biedrzycha, Konradem II Ottonem, który w 1191 powierzył mu zarząd kraju na czas swojej nieobecności. Po niespodziewanej śmierci Konrada Ottona we Włoszech (wrzesień 1191) został obwołany jego sukcesorem. Z początkiem 1192 został usunięty przez cesarza, który za namową biskupa praskiego Henryka Brzetysława (kolejny biogr.) nadał Czechy w lenno Przemysłowi Ottokarowi. Obalony książę dostał się do niewoli margrabiego Miśni Albrechta, szwagra Ottokara. Źródła milczą na temat jego dalszych losów, przypuszczalnie zakończył życie w miśnieńskim więzieniu. Bezżenny, nie pozostawił dzieci.

Henryk Brzetysław

KSIĄŻĘ CZESKI
1193–1197

Ojciec: Henryk | biogr. Władysława I, s. 66
Matka: Małgorzata | s. 66
Rodzeństwo: biogr. Władysława I

*

Urodził się zapewne w latach 50. XII w. Od młodości przeznaczony był do kariery kościelnej; w 1182 został wybrany biskupem Pragi (intronizowany 23 maja w Moguncji). Przeciwny Wacławowi II, z początkiem 1192 wyjechał na dwór cesarski, gdzie uzyskał od Henryka VI nadanie Czech w lenno kuzynowi, Przemysłowi Ottokarowi, a Moraw jego bratu – Władysławowi Henrykowi. Późnym latem (w lipcu lub w sierpniu) 1193 z pomocą cesarską obalił jednak Ottokara i sam zajął czeski tron. W 1194 usunął także Władysława Henryka z Marchii Morawskiej, a następnie przekazał Ołomuniec z powrotem synom Ottona III Detleba (biogr. Brzetysława I), a Brno – dziedzicom Konrada I, sam natomiast zatrzymał księstwo znojemskie. Zmarł po długiej chorobie 15 lub 19 czerwca 1197 w mieście Cheb (niem. Eger) i został pochowany w klasztorze norbertanek w Doksanach nieopodal Litomierzyc.

Władysław III Henryk

KSIĄŻĘ CZESKI
1197

Ojciec: Władysław II | s. 76
Matka: Judyta z Turyngii | s. 78
Rodzeństwo: biogr. Władysława II

*

Urodził się ok. 1160–65. Z początkiem 1192 dzięki staraniom brata stryjecznego, biskupa praskiego Henryka Brzetysława (zob. poprzedni biogr.), otrzymał od cesarza Morawy wraz z tytułem margrabiego, jednak zająwszy tron praski, książę biskup uwięził Władysława Henryka na swoim dworze (1194). Po śmierci Henryka Brzetysława, 22 czerwca 1197 możni obwołali Władysława Henryka księciem Czech, lecz już 6 grudnia tego roku abdykował on na rzecz starszego brata, Przemysła Ottokara, który w zamian osadził go z powrotem na morawskim tronie. Zmarł 12 sierpnia 1222 i został pochowany w klasztorze cysterskim w Welehradzie. Po jego bezpotomnej śmierci Morawy wróciły do czeskiej korony, przechodząc pod rządy Przemysła Ottokara I.

Małżonka Władysława III Henryka

Poślubiona przed 1200:

Heilwida (Helwiga, Jadwiga)

Wywodziła się zapewne z austriackiego rodu panów Trnawy (obecnie na Słowacji), nie jest jednak znana jej dokładniejsza filiacja. Po śmierci męża, z którym nie miała dzieci, rezydowała w Znojmie. W 1225 ufundowała klasztor cysterek w Oslavanach (południowe Morawy), zmarła (tamże?) po 1228.

* * *

Przemysł Ottokar I

KSIĄŻĘ CZESKI
1192–1193 I OD 1197

KRÓL CZESKI
1198–1230

Ojciec: Władysław II | s. 76
Matka: Judyta z Turyngii | s. 78
Rodzeństwo: biogr. Władysława II

*

Urodził się w latach 1150–70, najprawdopodobniej ok. 1150–55. Był pierwszym przedstawicielem dynastii, noszącym imię jej mitycznego założyciela; jego drugie imię znane jest także w wersji Otokar (czes. Otakar). W latach 1179–82 z ramienia starszego brata Biedrzycha władał księstwem ołomunieckim na północy Moraw, używając tytułu margrabiego morawskiego. Z początkiem 1192, za sprawą biskupa praskiego Henryka Brzetysława cesarz nadał mu Czechy w lenno, jednak w lipcu lub w sierpniu 1193 książę biskup sam objął władzę w kraju (biogr. na s. 93) i wygnał Przemysła Ottokara. Ten schronił się u rodziny żony w Miśni, lecz na wieść o śmierci Henryka Brzetysława powrócił z wygnania i 6 grudnia 1197 przejął władzę z rąk młodszego brata (biogr. poprzedni). W trakcie walki o tron cesarski popierał Filipa Szwabskiego, od którego uzyskał potwierdzenie dziedzicznego tytułu królewskiego, a następnie został ukoronowany 15 sierpnia 1198 w Moguncji. W 1203 otrzymał potwierdzenie godności królewskiej od papieża Innocentego III i 24 sierpnia 1203 w Pradze został koronowany przez papieskiego legata Gwidona. W tym samym roku jego tytuł potwierdził cesarz Otto IV, a 26 września 1212 w Bazylei Fryderyk II wystawił tzw. złotą bullę sycylijską, którą zatwierdził dziedziczny tytuł królewski władców Czech. Po bezpotomnej śmierci Władysława III Henryka w 1222 Przemysł Ottokar przyłączył Morawy do czeskiej korony. Zmarł 15 grudnia 1230 na zamku praskim i został pochowany w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita w Pradze.

Małżonki Przemysła Ottokara I

1. Poślubiona w latach 1179–81:

ADELAJDA (ADELA, ADLETA) MIŚNIEŃSKA

Była córką Ottona Bogatego, margrabiego Miśni z dynastii Wettynów, i jego żony Jadwigi, córki Albrechta Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego i księcia saskiego; jej starszy brat Albrecht był od 1186 żonaty z bratanicą Przemysła Ottokara, Zofią (ZOB. BIOGR. BIEDRZYCHA), a starsza siostra, także Zofia, poślubiła Oldrzycha, księcia na Ołomuńcu (ZOB. BIOGR. SOBIESŁAWA I UDALRYKA). Urodziła się ok. 1160. W 1193 wraz z dziećmi towarzyszyła mężowi na wygnaniu; schronili się u krewnych Adelajdy w Miśni. Tam nastąpiła separacja małżonków i po objęciu przez Ottokara władzy w Czechach w roku 1197 księżna pozostała w Niemczech. Małżeństwo zostało rozwiązane przed końcem 1198, oficjalnie z powodu bliskiego pokrewieństwa. W 1205 z pomocą cesarza zdołała zająć ponownie miejsce u boku Ottokara; niebawem jednak została ponownie odsunięta i wyjechała do Niemiec. Zmarła 1 lutego 1211 w Miśni i spoczęła w kościele św. Krzyża tamże.

2. Poślubiona w 1198 lub 1199:

KONSTANCJA WĘGIERSKA

Była córką króla Béli III (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.). Urodziła się ona ok. 1180, zapewne w 1181. Od 1189 była zaręczona z FRYDERYKIEM VI, KSIĘCIEM SZWABII, synem cesarza Fryderyka I Barbarossy, do małżeństwa jednakże nie doszło z powodu przedwczesnej śmierci narzeczonego w 1191 podczas wyprawy krzyżowej. Wkrótce po śmierci Przemysła Ottokara (1232) ufundowała klasztor cysterski zwany Porta Coeli (Brama Niebios) w Tisznowie (Tišnov), gdzie zmarła dnia 6 grudnia 1240 i gdzie została pochowana w bazylice pw. Wniebowzięcia NMP.

Dzieci Przemysła Ottokara I i Adelajdy Miśnieńskiej (1–4):

1 WRATYSŁAW. Urodził się zapewne przed 1181. Od 1193 wspólnie z ojcem, matką oraz siostrami przebywał na wygnaniu w Miśni. Wraz z separacją rodziców (ok. 1195) utracił pozycję następcy tronu i po powrocie ojca do Czech w 1197 pozostał na dworze miśnieńskim. Mimo zabiegów matki, która odwoływała się do papieża i cesarza (w 1212 Otto IV nadał Wratysławowi

inwestyturę na tron czeski), nie odzyskał praw sukcesyjnych. Był następnie kondotierem w Niemczech oraz w Italii. Zmarł po roku 1225, bezżenny i bezpotomny.

2 MAŁGORZATA. Urodziła się ona przypuszczalnie ok. 1186 i od 1193 wraz z najbliższą rodziną przebywała u krewnych matki w Niemczech. W 1205 w Lubece wyszła za WALDEMARA II ZWYCIĘZCĘ, KRÓLA DANII OD 1202 (ur. 9.05 lub 28.06.1170 (względnie przed 21.03.1169), zm. Vordingborg 28.03.1241), syna Waldemara I Wielkiego, króla Danii z dynastii Estrydsenów, i jego żony Zofii, księżniczki ruskiej, córki Ryksy Piastówny i być może Włodzimierza (Wołodara) Glebowicza, księcia gorodeńskiego; po zaślubinach zmieniła imię na DAGMARA. Z Waldemarem II dochowała się jedynego syna. Zmarła dnia 24 maja 1212 w Ribe i została pochowana w kościele NMP (obecnie św. Benedykta) w Ringsted. Po jej śmierci Waldemar II ożenił się powtórnie (1214) z Berengarią Portugalską, z którą miał dalsze dzieci.

3 BORZYSŁAWA (BOGUSŁAWA). Urodziła się najpóźniej w 1197. Wychowywana w Niemczech, tam została wydana za mąż (po 1202) za HENRYKA I, HRABIEGO ORTENBURGA (ur. ok. 1170, zm. 15.02.1241), młodszego syna Rapota I ze Sponheim, hrabiego Ortenburga, i jego żony Elżbiety, córki Gebharda III, hrabiego Sulzbach. Mieli co najmniej troje dzieci. Borzysława zmarła 6 lutego w lub przed 1238. Po jej śmierci Henryk z Ortenburga ożenił się z Rychezą, córką Dypolda VII, margrabiego Vohburga i Hohenburga, i miał z nią potomstwo.

4 JADWIGA. Nie zachowały się żadne daty z jej życia; umownie umieszczana jest na ostatnim miejscu wśród dzieci Przemysła Ottokara i Judyty z Turyngii. Była mniszką w Gernrode, a następnie być może u benedyktynek św. Jerzego przy zamku praskim. Zmarła 21 marca (jeśli założyć, że to do niej odnoszą się daty z nekrologów klasztoru św. Jerzego w Pradze oraz klasztoru norbertanek w Doksanach) nieznanego roku.

Dzieci Przemysła Ottokara I i Konstancji Węgierskiej (1–9):

1 WRATYSŁAW. Był przypuszczalnie najstarszym dzieckiem króla z drugiego małżeństwa. Urodzony ok. 1200, zmarł przed 1209, być może w 1201.

2 JUDYTA (JUTTA). Na świat przyszła w 1201 lub 1202, a w 1213 (przed 18.03) poślubiła BERNARDA, KSIĘCIA KARYNTII OD 1202 (ur. zapewne 1176 lub 1181, zm. 4, 6 lub 13.01.1256), syna księcia Hermana II, potomka dynastii ze Sponheim, oraz Agnieszki Austriackiej, wdowy po królu węgierskim Stefanie III (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1.); owocem tego mariażu było kilkoro dzieci. Judyta zmarła w połogu 2 czerwca 1230 i spoczęła w klasztorze cysterskim Mariabrunn w Kostanjevicy.

3 ANNA. Urodziła się w latach 1201–04, a między 1214 a 1220 (lub 1218) wyszła za HENRYKA II POBOŻNEGO, KSIĘCIA KRAKOWSKIEGO I ŚLĄSKIEGO OD 1238 (ur. ok. 1196–1204, poległ w bitwie z Tatarami pod Legnicą 9.04.1241), syna Henryka I Brodatego, księcia krakowskiego i śląskiego z dynastii Piastów, oraz jego żony Jadwigi, późniejszej świętej, córki Bertolda III, hrabiego Diessen-Andechs, margrabiego Istrii oraz tytularnego księcia Meranu. Dochowali się przynajmniej dwanaściorga dzieci. Anna zmarła 23 lub 26 czerwca 1265 i została pochowana w klasztorze klarysek we Wrocławiu.

4 AGNIESZKA. Zmarła młodo w bliżej nieokreślonym czasie.

5 WACŁAW I | s. 101

6 WŁADYSŁAW. Urodził się w 1207. W lipcu 1224 ojciec przekazał mu we władanie Marchię Morawską. Zmarł bezżennie 10 lub 18 lutego 1228, względnie nieco wcześniej, z końcem 1227. Spoczął w zniszczonym w wieku XV klasztorze benedyktyńskim w Opatowicach (Opatovice nad Labem).

7 PRZEMYSŁ. Urodził się w 1209. W 1228, po kilkumiesięcznych sporach Przemysła Ottokara I z Austrią, wybuchłych po bezpotomnej śmierci margrabiego Władysława (powyżej), wszedł w posiadanie Moraw za wyjątkiem Bracławia i Hodonina, ofiarowanych jego matce Konstancji. Zmarł 16 października 1239 i spoczął w bazylice Wniebowzięcia NMP w ufundowanym przez jego matkę klasztorze cysterek Porta Coeli (Brama Niebios) w Tisznowie na Morawach.

Żoną Przemysła została poślubiona przed 25 września 1232:

MAŁGORZATA MERAŃSKA, córka Ottona I, księcia Meranu i hrabiego palatyna Burgundii (Otto II) z dynastii Andechsów, oraz

jego pierwszej żony Beatrycze, córki i dziedziczki Ottona I, hrabiego palatyna Burgundii. Urodziła się zapewne ok. 1220. Po śmierci Przemysła, z którym nie dochowała się dzieci, wyszła powtórnie za mąż 2 czerwca 1240 ZA FRYDERYKA IV, HRABIEGO TRUHENDINGEN (HOHEN-TRÜDINGEN) OD 1264, HRABIEGO DILLINGEN OD 1271 (ur. ok. 1215, zm. 30.08.1274), syna Fryderyka III, hrabiego Truhendingen, i jego nieznanej z imienia żony, córki Dypolda, hrabiego Graisbach; urodziła mu kilkoro dzieci. Zmarła 18 października 1271.

8 ? BŁAŻENA (WILHELMINA?). Jej przynależność do dynastii Przemyślidów jest kwestią sporną. Urodziła się przypuszczalnie w 1210. Wedle jednej z hipotez była mniszką, która po zajściu w ciążę została wydalona z klasztoru, a następnie wspólnie z synem osiadła w Italii, gdzie zajęła się uzdrawianiem, rychło zyskując wyznawców, uważających ją za wcielenie Ducha Świętego. Zmarła 24 sierpnia 1281 i spoczęła w Mediolanie, a później w klasztorze cysterskim NMP w podmediolańskim Chiaravalle (Santa Maria Chiaravalle Milanese), który stał się miejscem jej kultu. W 1300 mediolańska inkwizycja uznała kult „św. Wilhelminy" za herezję (akta procesu to jedyne źródło, w którym jest ona określana córką króla czeskiego), a jej prochy ekshumowano i spalono.

9 AGNIESZKA. Urodziła się ok. 1211 (w latach 1205–11) (na zamku praskim). W młodości zaręczano ją z KONRADEM, młodo zmarłym synem Henryka Brodatego, HENRYKIEM (VII), synem cesarza FRYDERYKA II, wreszcie z nim samym, ostatecznie jednak uzyskała zezwolenie papieża na poświęcenie się dobroczynności oraz pobożnym praktykom. W 1234 przyjęła śluby zakonne w regule św. Franciszka, a w 1238 ufundowała w Pradze klasztor klarysek, którego została nieformalną przełożoną z tytułem „starszej siostry". Zmarła 2 lub 6 marca 1282 w klasztorze klarysek w Pradze, gdzie spoczęła. Beatyfikowana 2 grudnia 1874 przez Piusa IX, 12 listopada 1989 została przez Jana Pawła II zaliczona w poczet świętych.

Wacław I

KRÓL CZESKI
1230–1253

Ojciec: Przemysł Ottokar I | s. 95
Matka: Konstancja Węgierska | s. 97
Rodzeństwo: biogr. Przemysła Ottokara I

*

Zwany był Jednookim (lewe oko utracił w wypadku na polowaniu). Urodził się w 1205 i od tej chwili był przewidywanym następcą czeskiego tronu. Potwierdziły to jego zaręczyny z córką króla rzymsko-niemieckiego Filipa Szwabskiego, które miały miejsce pod koniec 1207, zapewne podczas sejmu Rzeszy w Augsburgu. W 1224 Przemysł Ottokar nadał mu Pilzno i Budziszyn, a 6 lutego 1228 na zamku praskim doprowadził do koronacji Wacława na koregenta („młodszego króla"), której dokonał arcybiskup moguncki Zygfryd. Po śmierci ojca 15 grudnia 1230 Wacław I wstąpił na czeski tron. Bezpotomna śmierć młodszego brata, Przemysła (1239), pozwoliła mu na przejęcie Moraw, które w 1246 nadał swojemu starszemu synowi Władysławowi. 15 sierpnia 1249 w kościele św. Franciszka w obrębie praskiego klasztoru klarysek został powtórnie ukoronowany przez biskupów praskiego oraz ołomunieckiego. Podczas spotkania (1251 na zamku Křivoklát) z margrabią Badenii Hermanem VI, będącym także księciem Austrii, uzyskał od niego zrzeczenie się pretensji do tegoż księstwa, natomiast 22 listopada 1251 poselstwo austriackie oficjalnie przekazało mu władzę nad wspomnianymi krajami, które scedował na swojego drugiego syna. Zmarł nagle 22 września 1253 w zamku Počaply (obecnie Králův Dvůr) koło Beroun i został pochowany w praskim klasztorze klarysek.

Małżonka Wacława I:

Poślubiona w latach 1221–24 (zaręczyny zawarto w końcu 1207):

KUNEGUNDA (KUNHUTA, KUNGUTA) SZWABSKA

Była ona córką Filipa Szwabskiego, króla rzymsko-niemieckiego z dynastii Hohenstaufów, oraz Marii, córki Izaaka II Angelosa, cesarza Bizancjum. Urodziła się ok. 1200 (w Schwäbisch Hall). 6 lutego 1228 na zamku praskim została koronowana wspólnie z małżonkiem przez arcybiskupa Zygfryda z Moguncji. Zmarła 13 września 1248 w Pradze i spoczęła w praskim klasztorze klarysek.

Dzieci Wacława I i Kunegundy Szwabskiej (1–5):

1 WŁADYSŁAW. Urodził się przypuszczalnie ok. 1228. Wyznaczony następcą czeskiego tronu, po śmierci stryja, margrabiego Przemysła (ZOB. BIOGR. PRZEMYSŁA OTTOKARA I), w 1239 został osadzony przez ojca w Marchii Morawskiej. Zawarcie małżeństwa z ostatnią z Babenbergów pozwoliło mu w 1246 na zajęcie Austrii, Styrii i Krainy po bezpotomnej śmierci księcia Fryderyka II Bitnego. Zmarł po krótkiej chorobie, być może otruty z polecenia cesarza Fryderyka II, 1 lub 3 stycznia 1247 (być może kilka dni wcześniej, z końcem grudnia 1246) w zamku Hofburg w Wiedniu, skąd jego zwłoki przewieziono do Czech.

Żoną Władysława została w 1246, krótko po 15 czerwca:

GERTRUDA AUSTRIACKA, córka Henryka, księcia Mödling z dynastii Babenbergów, i jego żony Agnieszki, córki Hermana I, landgrafa Turyngii. Urodziła się ok. 1228. Po bezpotomnej śmierci stryja, Fryderyka II Bitnego, który poległ 15 czerwca 1246, Gertruda przyjęła tytuł księżnej Austrii i Styrii. Jej czeski małżonek zdołał wprawdzie zdobyć dziedziczne ziemie Babenbergów, zmarł jednak bezdzietnie na przełomie 1246 i 1247. W 1248 owdowiała Gertruda wyszła za HERMANA VI, MARGRABIEGO BADENII OD 1243, *DE IURE UXORIS* TYTULARNEGO KSIĘCIA AUSTRII I STYRII OD 1248 (zm. 4.10.1250), syna margrabiego Hermana V, potomka dynastii Zähringen, i jego żony Irmingardy, córki Henryka I Długiego (zwanego także Hanowerskim), księcia brunszwickiego i palatyna reńskiego z dynastii Welfów. Mieli dwoje dzieci; jedyny syn Fryderyk, tytularny książę austriacki i margrabia Werony, został stracony w Nea-

polu w 1268 wraz z Konradynem, ostatnim potomkiem dynastii Hohenstaufów. W czerwcu 1252, zapewne w Haimburgu pod Wiedniem, Gertruda poślubiła Romana Daniłowicza, de iure uxoris tytularnego księcia Austrii i Styrii od 1252 (ur. ok. 1230–32, zm. 1258–11.1259), syna Daniela Romanowicza, księcia włodzimiersko-wołyńskiego i halickiego oraz wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, i jego pierwszej żony Anny, córki Mścisława II Mścisławowicza Udałego, księcia nowogrodzkiego, halickiego i torżeckiego; Roman Daniłowicz był wcześniej żonaty z córką Tegaka, chana Połowców, która zmarła przed 1252 nie pozostawiwszy dzieci. Wkrótce po narodzinach ich jedynej córki, małżonek oddalił Gertrudę i wyjechał na Ruś, gdzie w 1254 został władcą Rusi Czarnej (obecna Białoruś) z Nowogródkiem i Słonimiem, a na przełomie 1254–55 uzyskał Wołkowysk od księcia litewskiego Wojsiełka; niekiedy tytułował się „królem Rusi" (*rex Russia, rex Ruscie*). Jego trzecią żoną była nieznana z imienia księżniczka ruska, zapewne jednak nie miał już więcej dzieci. U schyłku życia Gertruda została klaryską w Seusslitz, gdzie zmarła nie później niż 24 kwietnia 1287 lub 24 kwietnia 1288 i gdzie również została pochowana.

2 Beatrycze (Bożena). Urodziła się po 1227, zapewne ok. 1230–31. Jej mężem został przed czerwcem 1243 Otto III, margrabia brandenburski (wraz ze starszym bratem Janem I) od 1220, na połowie marchii z Salzwedel od 1258 (ur. ok. 1215, zm. Brandenburg 9.10.1267), syn Albrechta II, margrabiego brandenburskiego z dynastii askańskiej, i jego żony Matyldy, córki Konrada II z Landsbergu, margrabiego Łużyc Dolnych. Dochowali się sześciorga znanych źródłom dzieci; ich córka Kunegunda poślubiła Bélę, księcia Kroacji, Dalmacji i Slawonii (Rozdział II., część 1., biogr. Béli IV). Beatrycze zmarła 27 maja 1290 we Wrocławiu i została pochowana w tamtejszym klasztorze klarysek.

3 Agnieszka. Urodziła się po 1227 (być może w latach 1225–30), a w 1244 została drugą żoną Henryka I zwanego Światłym i Dostojnym, margrabiego Miśni i Łużyc od 1221, landgrafa Turyngii i palatyna saskiego od 1247 (ur. 1218 lub 1215–16, zm.

1288 przed 8.02), syna Dytryka IV Upartego, margrabiego Miśni i Łużyc, potomka dynastii Wettynów, oraz Judyty, córki Hermana I, landgrafa Turyngii i palatyna saskiego. Henryk był wdowcem po Konstancji, księżniczce austriackiej, córce Luitpolda VI Sławnego, z którą miał kilkoro dzieci; małżeństwo z Agnieszką najprawdopodobniej nie zaowocowało potomstwem, choć wedle niektórych opracowań mogła ona być matką dwu córek, mniszek w Weißenfels. Zmarła w 1268 (10.10?) i została pochowana w klasztorze cysterskim w Altzelle; owdowiały Henryk I ożenił się następnie z Elżbietą, córką Ulryka z Maltitz, i miał z nią dalsze dzieci.

4 Przemysł Ottokar II | s. 106

5 Córka. Jej imię nie jest znane. Zmarła przed 1248 i została pochowana w praskim klasztorze klarysek.

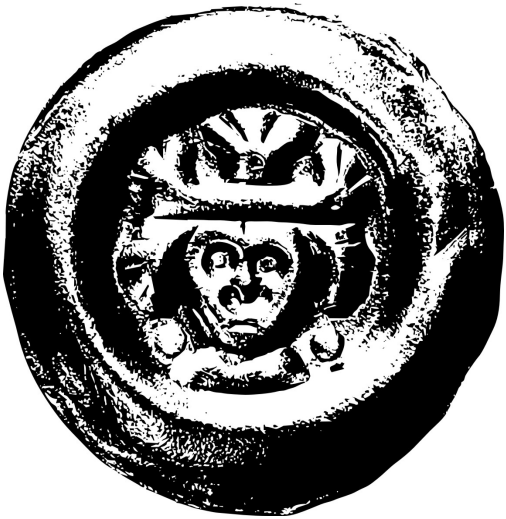

Przemysł Ottokar II

KRÓL CZESKI
1253–1278

Ojciec: Wacław I | s. 101
Matka: Kunegunda Szwabska | s. 103
Rodzeństwo: biogr. Wacława I

*

Zwany był Wielkim. Urodził się ok. 1233, przypuszczalnie w 1230. Pierwotnie przeznaczony do stanu duchownego, w styczniu 1247 odziedziczył po zmarłym bezpotomnie starszym bracie Władysławie Marchię Morawską oraz status następcy czeskiego tronu. 31 czerwca 1247 stanął na czele rebelii przeciwko Wacławowi I i został przez możnych wybrany koregentem – „młodszym królem"; zapoczątkowana w ten sposób wojna domowa zakończyła się późnym latem 1249 pojednaniem ojca z synem i zrzeczeniem się przez Ottokara tytułu królewskiego. 22 listopada 1251 Wacław I scedował na niego rządy w Austrii, Styrii i Krainie; w grudniu Ottokar przejął tam władzę. Po śmierci ojca 22 września 1253 wstąpił na tron Czech i w dzień Bożego Narodzenia 1261 w bazylice św. Wita przy zamku praskim został koronowany wspólnie z drugą żoną. Jego rządy w Austrii, Styrii i Krainie potwierdził w 1262 król rzymsko-niemiecki Ryszard z Kornwalii, a w 1269 Ottokar zasiadł także na tronie Karyntii. W 1273 wysunął swoją kandydaturę do tronu niemieckiego, jednak 1 października królem został wybrany Rudolf z Habsburga. 19 listopada 1273 ogłosił on rewindykację lenn Rzeszy przyznanych po 1245, co oznaczało wywłaszczenie Ottokara z ziem naddunajskich. Ostatecznie na mocy pokoju wiedeńskiego (26.11.1276) król czeski musiał odstąpić Habsburgom Austrię, Styrię, Krainę i Karyntię, zatrzymując Czechy i Morawy jako lenno. Próbując odzyskać kontrolę nad krajami austriackimi, latem 1278 Ottokar na nowo wszczął wojnę z Rudolfem. 26 sierpnia tego roku ich wojska starły się pod Su-

chymi Krutami (Dürnkrut); bitwa zakończyła się klęską króla Czech, który zginął podczas ucieczki z pola walki. Jego ciało, po wystawieniu na widok publiczny w Wiedniu, spoczęło w klasztorze minorytów w Znojmie, skąd w 1296 na polecenie Wacława II przewieziono je do Pragi i złożono w tamtejszym klasztorze klarysek. Ostatecznie z rozkazu cesarza Karola IV w 1373 szczątki jego pradziada znalazły spoczynek w katedrze św. Wita przy zamku praskim.

Małżonki Przemysła Ottokara II:

1. Poślubiona 11 lutego 1252 w Hainburgu nad Dunajem:

MAŁGORZATA AUSTRIACKA

Jej ojcem był Luitpold (Leopold) VI zwany Sławnym, książę Austrii i Styrii z dynastii Babenbergów, a matką jego żona Teodora, Greczynka, określana w źródłach „córką króla Grecji", być może będąca po matce wnuczką cesarza wschodniorzymskiego Izaaka II Angelosa, ewentualnie córką jego samego lub też jego syna Jana. Urodziła się ok. 1204. Jej pierwszym mężem był poślubiony 29 listopada 1225 w Norymberdze HENRYK (VII), KRÓL RZYMSKO-NIEMIECKI W LATACH 1220–35 (ur. 1211, zm. Maritrano 2.02.1242), najstarszy syn Fryderyka II, cesarza niemieckiego z dynastii Hohenstaufów (Staufów), oraz jego pierwszej żony Konstancji Aragońskiej, węgierskiej królowej wdowy (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1., BIOGR. EMERYKA); mieli dwóch synów. Po śmierci Henryka, jeszcze w 1242 Małgorzata została dominikanką w Trewirze, a dwa lata później przeniosła się do cysterek w Würzburgu. Po bezpotomnej śmierci brata, Fryderyka II Bitnego (1246), zgłosiła pretensje do rozległego dziedzictwa babenberskiego. Jej małżeństwo z królem czeskim – zawarte z racji posiadanych przez nią praw dziedzicznych do Austrii i Styrii – nie zaowocowało potomstwem i zostało rozwiązane przez Ottokara w 1264. Nigdy nie została koronowana na królową Czech. Zmarła dnia 2 października 1267 w zamku Krumau (Krummau, obecnie Český Krumlov) i spoczęła u boku ojca w klasztorze cysterskim w Lilienfeld.

2. Poślubiona 25 października 1261 w Pożoniu (Preszburg, obecnie Bratysława):

KUNEGUNDA (KUNHUTA, KUNGUTA) HALICKA

Była córką Rościsława Michajłowicza, księcia halickiego i czernihowskiego, bana Maczwy i Sławonii, potomka dynastii Rurykowiczów, i jego żony Anny Węgierskiej (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1., BIOGR. BÉLI IV). Urodziła się ok. 1244, być może w 1245. Jej koronacja na królową czeską miała miejsce 25 grudnia 1261 w bazylice św. Wita przy zamku praskim. Od 1283 sprawowała w Czechach rządy regencyjne w imieniu syna Wacława. 2 czerwca 1284 w Pradze poślubiła ZAWISZĘ Z FALKENŠTEJNA (FALKENSTEINU) I ROŽMBERKA (ROSENBERGU), potomka Witkowiców, syna Budziwoja z Krumlova oraz jego żony Perchty ze Skalic. Miała z nim syna (urodzonego jeszcze przed ślubem rodziców). Kunegunda zmarła 9 września 1285 w Krumau (Český Krumlov) i została pochowana w klasztorze klarysek w Pradze. Po jej śmierci Zawisza pojął za żonę (1287) Elżbietę Węgierską i miał z nią dwoje dzieci (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 1., BIOGR. STEFANA V). W styczniu 1289 został uwięziony na rozkaz Wacława II i 24 sierpnia 1290 stracony pod murami zamku Hluboká (Frauenberg) nad Wełtawą.

Dzieci Przemysła Ottokara II i Kunegundy Halickiej (1–4):

1 ? HENRYK. Urodził się w 1262 i umarł rok później.

2 KUNEGUNDA. Urodziła się w styczniu 1265. Przeznaczona do stanu duchownego, od 1276 była klaryską w Pradze, skąd jednak została rychło zabrana przez ojca, który zaręczył ją z synem króla rzymsko-niemieckiego Rudolfa I, HARTMANEM. Po zerwaniu zaręczyn (1277) powróciła do praskiego klasztoru, gdzie przebywała do 1291, gdy została wydana za BOLESŁAWA II, KSIĘCIA RAWSKIEGO, SOCHACZEWSKIEGO, GOSTYŃSKIEGO ORAZ PŁOCKIEGO OD 1274 LUB 1275, NA CAŁYM MAZOWSZU OD 1294 (ur. po 1251, zm. 20.04.1313), syna Siemowita I, księcia mazowieckiego z dynastii Piastów, i jego żony Perejasławy, córki Daniela Romanowicza, księcia halickiego i włodzimiersko-wołyńskiego oraz wielkiego księcia kijowskiego. Bolesław był wdowcem po Gaudemundzie Zofii, córce księcia litewskiego Trojdena, z którą miał potomstwo; z Kunegundą dochował się dalszych

trojga dzieci. Po oddaleniu przez męża (przed 2.07.1302) powróciła do Czech i osiadła w klasztorze benedyktynek św. Jerzego przy zamku praskim. 22 lipca 1302 przyjęła tam śluby zakonne, a 19 grudnia 1302 została wybrana ksienią. Zmarła 27 listopada 1321 i została pochowana w klasztorze benedyktynek praskich.

3 AGNIESZKA. Na świat przyszła 5 września 1269 na zamku w Pradze, gdzie w marcu 1289 lub w 1278 poślubiła RUDOLFA II z dynastii Habsburgów (ur. Rheinfelden 1270–71, zm. Praga 10.05. 1290), wraz z bratem Albrechtem KSIĘCIA AUSTRII I STYRII W LATACH 1282–83, OD 1283 WŁADCY AUSTRII PRZEDNIEJ (RODOWE POSIADŁOŚCI HABSBURGÓW), syna Rudolfa I, króla rzymsko-niemieckiego, i jego pierwszej żony Anny (ochrzczonej imieniem Gertrudy), córki Burcharda III, hrabiego Hohenberg; mariaż ich pozostał bezdzietny. Agnieszka zmarła 17 maja 1296 na zamku praskim i spoczęła w kościele św. Franciszka w Pradze.

4 WACŁAW II | s. 112

Dzieci pozamałżeńskie Przemysła Ottokara II (1–7):

Z AGNIESZKĄ Z KUENRING zwaną Palczierzik (Palcéřík) (ur. zapewne ok. 1236, zm. po 1261), dwórką swojej pierwszej żony, z którą nawiązał romans ok. 1252 i która po rozwodzie pary królewskiej przypuszczalnie powróciła wraz z Małgorzatą do Austrii (wedle innej hipotezy Agnieszka z Kuenring była matką tylko jednej naturalnej córki królewskiej, Elżbiety, i nie była tożsama z nieznaną z imienia konkubiną o przydomku Palczierzik, matką pozostałych pozamałżeńskich dzieci króla):

1 MIKOŁAJ. Urodził się ok. 1254–55. Legitymizowany 6 października 1260 (co potwierdziła bulla papieska z 20 października), jednocześnie został wykluczony z sukcesji czeskiego tronu. 4 lipca 1269 otrzymał od ojca Opawę. Uczestniczył w bitwie pod Suchymi Krutami (26.08.1278), podczas której dostał się do węgierskiej niewoli; powrócił do kraju w 1281 i został przez Wacława II na powrót osadzony w podniesionej do rangi księstwa ziemi opawskiej (jako książę opawski figuruje w opracowaniach jako Mikołaj I). Zmarł 25 lipca 1318 i spoczął w kościele św. Jakuba w Brnie.

8 lutego 1285 (może w 1283) Mikołaj I poślubił (JUSTYNĘ?), której filiacja nie została ustalona; wedle niektórych opracowań żona Mikołaja

nosiła imię Adelajdy i była bratanicą Rudolfa I, króla rzymsko-niemieckiego z dynastii Habsburgów. Zmarła w 1313.

Potomkowie Mikołaja I, książęta opawscy, a później także raciborscy, wygaśli po mieczu w XVI w.

2 Córka (Agnieszka?). Poślubiła Bawora II zwanego Wielkim, pana na Strakonicach i burgrabiego zamku Zvíkov (ur. ok. 1260, zm. 1279), syna Bawora I, i miała z nim potomstwo.

3 Córka (imię nieznane). Jej mężem został Markwat z Trnawy, syn Benesza z Wartemberka i jego żony Agnieszki z Ronova (mieli potomstwo).

4 Córka (imię nieznane). Ok. 1276 wyszła za Woka, pana Krawarz (Kravař) (zm. ok. 1329) (potomstwo).

5 Jan (Jasiek). Urodził się ok. 1265–70. Poświęcił się karierze duchownej; w 1290 uzyskał probostwo praskiego Wyszehradu. Sprawował także, z ramienia przyrodniego brata Wacława II, urząd kanclerza Czech, a w 1296 pretendował do godności biskupa Pragi. Zmarł 26 sierpnia 1296 i został pochowany na praskim Wyszehradzie.

6 Elżbieta. Małżonka Oldrzycha z Drnholce (zm. 1274), Henryka V z Kuenring, pana na Weitra (zm. Opawa 07.1281), oraz Wikarda, pana Polná i burgrabiego Brna (wzmiankowany 1303).

7 Córka (imię nieznane). Po maju 1277 poślubiła nieznanego z imienia pana na Weitra.

Wacław II

KRÓL CZESKI
1278–1305

Ojciec: Przemysł Ottokar II | s. 106
Matka: Kunegunda Halicka | s. 108
Rodzeństwo: biogr. Przemysła Ottokara II

*

Urodził się 27 września 1271 na zamku w Pradze. W chwili śmierci ojca (1278) był nieletni i opiekę nad nim objął kuzyn, Otto V Długi, margrabia brandenburski; od 1283 regencję sprawowała królowa wdowa Kunegunda z drugim mężem, Zawiszą z Falkensteinu. Po śmierci matki (1285) i straceniu Zawiszy (1289) Wacław objął samodzielną władzę w Czechach. W polityce zagranicznej swoją uwagę skupił na Polsce, osłabionej wówczas i rozbitej na dzielnice. W 1289 zhołdował księstwo bytomskie, w 1291 cieszyńskie i opolskie, a w 1292 raciborskie. Podjął następnie starania o tron krakowski, uwieńczone sukcesem w 1291. Za zgodą króla rzymsko-niemieckiego Rudolfa I, 2 czerwca 1297 w zamku praskim został koronowany na króla Czech przez arcybiskupa moguncki ego Gerharda. W 1300 usunął Władysława Łokietka i 25 lipca tego roku w gnieźnieńskiej katedrze Wniebowzięcia NMP został ukoronowany na króla Polski przez arcybiskupa Jakuba Świnkę. Jeszcze w tym samym roku podporządkował sobie Pomorze Gdańskie, zaś w 1301, po wygaśnięciu na Andrzeju III dynastii Arpadów, zdołał osadzić na węgierskim tronie jedynego prawowitego syna i imiennika. Zmarł na gruźlicę 25 czerwca 1305 w zamku praskim i został pochowany w swojej ulubionej fundacji – klasztorze cysterskim w Zbrasławiu pod Pragą (obecnie jedna z dzielnic miasta).

Małżonki Wacława II:

1. Poślubiona 24 stycznia 1285 w Eger:

JUTTA (GUTA) HABSBURSKA

Była ona córką Rudolfa I, króla rzymsko-niemieckiego z dynastii Habsburgów, oraz jego pierwszej żony Anny (Gertrudy), córki Burcharda III, hrabiego Hohenberg. W niektórych opracowaniach występuje pod francuską wersją swojego imienia: BONA; jej rodzonymi siostrami były Katarzyna, żona księcia bawarskiego Ottona (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 2., BIOGR. BÉLI V), i Klemencja, żona Karola Martela Andegaweńskiego (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 3., BIOGR. KAROLA I ROBERTA), a młodszy brat Rudolf II poślubił siostrę Wacława II, Agnieszkę (BIOGR. PRZEMYSŁA OTTOKARA II). Jutta urodziła się 13 marca 1271 w Rheinfelden. 2 czerwca 1297, poważnie chora i brzemienna, została koronowana w zamku praskim i tam zmarła 18 czerwca na skutek komplikacji poporodowych. Spoczęła w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita.

2. Poślubiona 26 maja 1305 w Pradze:

RYKSA ELŻBIETA (REICZKA) PIASTÓWNA

Drugie imię przyjęła po zaślubinach; była ona córką Przemysła II, króla Polski z wielkopolskiej linii Piastów, i jego drugiej żony Ryksy, córki Waldemara Birgerssona, króla Szwecji. Urodziła się 1 września 1288 na zamku w Poznaniu, a 26 maja 1303 w bazylice św. Wita w Pradze została koronowana na królową Czech i Polski. Po śmierci Wacława 14 października 1306 w Pradze wyszła za RUDOLFA I AUSTRIACKIEGO (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 2.). Owdowiawszy po raz kolejny (1307) osiadła w zapisanych jej dobrach. Następnie związała się z możnym panem czeskim HENRYKIEM Z LIPY ZWANYM STARSZYM, piastującym w latach 1308–11 godność podkomorzego Czech, od 1320 starostę ziemskiego (namiestnika) Moraw (zm. Brno 26.08.1329), synem Čenka z Lipy, mężem Scholastyki, wywodzącej się zapewne z rodu panów na Kamence (Kamenz). Zmarła 19 października 1335 w ufundowanym przez siebie klasztorze cysterek w Brnie i tam również spoczęła.

Dzieci Wacława II i Jutty Habsburskiej (1–10):

1 PRZEMYSŁ OTTOKAR. Urodził się 6 maja 1288, a zmarł 10 lub 19 listopada tego roku i spoczął w praskiej bazylice św. Wita.

2 Wacław III | s. 117

3 Agnieszka. Urodziła się 6 października 1289, a zmarła wkrótce po 1296 w Pradze, gdzie także znalazła spoczynek. Być może w 1292 lub w 1296 została żoną Ruprechta VI, hrabiego Nassau na Wiesbaden i Idstein od 1298 (ur. przed 1280, zm. 2.11.1304 lub 22.02.1305, być może w Pradze i tam pochowany), syna króla rzymsko-niemieckiego Adolfa z Nassau i jego żony Imaginy, córki Gerlacha I, hrabiego Isenburg; najpewniej były to jedynie zaręczyny, które zakończyła przedwczesna śmierć królewny.

4 Anna, żona Henryka Karynckiego (Rozdział I., część 2.).

5 Elżbieta, żona Jana Ślepego (Rozdział I., część 3.).

6 Jutta (Guta). Urodziła się 4 marca 1293, a zmarła 3 sierpnia 1294 i została pochowana w nekropolii rodziny Wacława II w klasztorze cysterskim w Zbrasławiu pod Pragą (obecnie jedna z dzielnic miasta).

7 Jan. Na świat przyszedł 26 lutego 1294, a zmarł już 1 marca. Spoczął w klasztorze cysterskim w Zbrasławiu.

8 Jan. Urodził się 21 marca 1295, a zmarł 6 grudnia 1296 i został pochowany u boku starszego rodzeństwa w Zbrasławiu.

9 Małgorzata. Urodziła się w 1296, po kwietniu. Z początkiem stycznia 1303 w Hradcu Královym poślubiła Bolesława III Rozrzutnego, od 1311 księcia brzeskiego i legnickiego (ur. 23.09.1291, zm. Brzeg 21.04.1352), syna Henryka V Brzuchatego, księcia wrocławskiego i legnickiego z dolnośląskiej linii Piastów, oraz jego żony Elżbiety, córki Bolesława Pobożnego, księcia kaliskiego, potomka linii wielkopolskiej dynastii piastowskiej. Dochowali się trzech synów; Małgorzata zmarła dając życie ostatniemu z nich 7 lub 8 kwietnia 1322 w Hradcu Královym i została pochowana u cystersów w Zbrasławiu pod Pragą. Po jej śmierci Bolesław III pojął za żonę (1326) Katarzynę, córkę Mladena II, księcia birbirskiego oraz bana Chorwacji, lecz nie dochował się już dalszych potomków.

10 Jutta (Guta). Urodziła się 21 maja 1297 na zamku w Pradze i odumarła w dzieciństwie. Została pochowana w praskim klasztorze klarysek.

Córka Wacława II i Ryksy Elżbiety:

AGNIESZKA. Urodziła się między 15 a 25 czerwca 1305, a w drugiej połowie 1316 poślubiła HENRYKA I, KSIĘCIA JAWORSKIEGO OD 1312 I GŁOGOWSKIEGO OD 1329 (ur. ok. 1292–96, zm. 6.03–15.05.1346), syna Bolesława (Bolka) I, księcia świdnicko-ziębickiego z dolnośląskiej linii Piastów, oraz jego żony Beatrycze, córki Ottona V Długiego, margrabiego brandenburskiego na Salzwedel; małżeństwo to pozostało bezdzietne. Agnieszka zmarła najprawdopodobniej w 1336 (z pewnością przed 4 stycznia 1337) i spoczęła w klasztorze cysterskim w Krzeszowie lub w Brnie.

Dzieci Wacława II z nieprawego łoża (1–3):

Z nieznaną AGNIESZKĄ:

1 JAN VOLEK (VOLKO). Jego drugie imię jest czeską odmianą imienia Fulko. Przeznaczono go do kariery kościelnej. W 1310 został proboszczem praskiego Wyszehradu, a także kanonikiem w Pradze i Ołomuńcu, zaś w 1333 – po kilkuletniej niełasce i wygnaniu (1322–33) – uzyskał probostwo w Malínie koło Kutnej Hory. W dniu 10 kwietnia 1334 papież Jan XXII mianował go biskupem Ołomuńca (wyższe święcenia kapłańskie oraz święcenia biskupie przyjął w dniach 18–21.05. 1334). Zmarł 27 września 1351 i został pochowany w rotundzie św. Pantaleona w obrębie ufundowanego przez siebie klasztoru benedyktyńskiego w Pustiměř.

Z nieznaną kobietą (kobietami):

2 ? ELŻBIETA. Najprawdopodobniej córka Wacława III.

3 ? INNE DZIECI. Wedle Ottokara Styryjskiego Wacław II był ojcem licznego potomstwa pozamałżeńskiego. O dzieciach tych nic bliższego nie wiadomo, milczą o nich także pozostałe znane źródła.

Wacław III

KRÓL CZESKI
1305–1306

*

ZOB. TAKŻE:
ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 2., BIOGR.
Władysława V

Ojciec: Wacław II | s. 112
Matka: Jutta Habsburska | s. 114
Rodzeństwo: biogr. Wacława II

*

Urodził się 6 października 1289 na zamku w Pradze. Zaręczony z królewną węgierską, dzięki staraniom ojca w latach 1301–05 zasiadał na tronie Węgier (Rozdział II., część 2., biogr. Władysława V), a w 1305 odziedziczył po Wacławie II trony Czech i Polski. Został zamordowany 4 sierpnia 1306 na zamku w Ołomuńcu (wedle innych danych w domu komornika morawskiego Albrechta ze Šternberka), najprawdopodobniej za sprawą Hasbsburgów, panów czeskich lub Władysława Łokietka; nigdy nie został koronowany na króla czeskiego i polskiego. Ciało monarchy spoczęło w katedrze św. Wacława w Ołomuńcu, skąd w 1326 na rozkaz jego siostry, królowej Elżbiety, odwieziono je do Zbrasławia i w październiku tego roku złożono u boku Wacława II w tamtejszym klasztorze cysterskim.

Małżonka Wacława III:

Poślubiona 5 października 1305, zapewne w Brnie:

Wiola Elżbieta Cieszyńska

Drugie imię przyjęła w trakcie zaślubin. Była córką Mieszka I, księcia cieszyńskiego z górnośląskiej linii Piastów, i jego żony (Anny?), której pochodzenie nie jest znane. Urodziła się zapewne między 1287 a 1291. Po śmierci Wacława, z którym nie dochowała się potomków, w 1315 lub 1316 wyszła za Piotra I z Rožmberka (Rosenbergu), najwyższego komornika i hetmana ziemskiego Czech (ur. zapewne 1291, zm. 14.10.1347), syna Henryka I z Rožmberka, najwyższego komornika czeskiego, i jego żony Elżbiety

z Dobruszki (von Pottenstein); krótkotrwałe to małżeństwo to nie zaowocowało potomstwem. Zmarła 21 września 1317 i spoczęła w ufundowanym przez jej drugiego męża klasztorze cysterskim w Wysokim Brodzie. Owdowiały Piotr ożenił się powtórnie z Katarzyną z Wartenberka (Sycowa) i miał z nią liczne dzieci.

Przypuszczalna pozamałżeńska córka Wacława III:

Elżbieta. Dawniejsza literatura czyniła ją nieślubną córką Wacława II, co stwierdza dokument fundacyjny opactwa w Pustiměř, zwący ją „rodzoną siostrą" biskupa ołomunieckiego Jana Volka; obecnie ze względów chronologicznych część badaczy widzi w niej raczej pozamałżeńską córkę jego syna, urodzoną przypuszczalnie między majem a październikiem 1305 (jeśli jej ojcem był Wacław II miało to miejsce przed 1288). Wedle zapisków była ona dzieckiem kalekim („słabego ciała"). Początkowo cysterka w Pohledzie, 9 stycznia 1332 zezwolono jej na przeniesienie się do zgromadzenia benedyktynek pw. św. Jerzego w Pradze. W 1340 objęła godność przełożonej w nowopowstałym klasztorze benedyktynek w Pustiměř na Morawach, gdzie zmarła przed czerwcem 1347 i gdzie zapewne spoczęła.

* * *

Wraz ze śmiercią Wacława III zakończyły się trwające ponad cztery stulecia rządy dynastii Przemyślidów. Wygasłe lenno czeskie nadał wówczas swemu najstarszemu synowi król rzymsko-niemiecki Albrecht I z dynastii habsburskiej.